

ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ «TALENT ABROAD»
ΤΟΥ ΟΟΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ &
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ «TALENT ABROAD»
ΤΟΥ ΟΟΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ &
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ & ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ | ΕΚΤ

ΙΟΥΛΙΟΣ 2026

Η υλοποίηση της μελέτης πραγματοποιήθηκε από το Τμήμα Υπηρεσιών Δεδομένων του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου (ΕΚΤ).

Η μελέτη και η ερμηνεία των δεδομένων για την ελληνική διασπορά, ο σχεδιασμός και η συγγραφή της έκδοσης πραγματοποιήθηκαν από τους Δρ. Στυλιανό Τζαγκαράκη και Δρ. Γρηγόριο Παινήση, με την επιστημονική υποστήριξη του Δρ. Δημήτρη Στογιάννη.

Την επιστημονική επίβλεψη είχε ο Δρ. Κυριάκος Τολιάς, Διευθυντής του ΕΚΤ.

Επιμέλεια έκδοσης: Κωνσταντίνος Μπέκος

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Δήμητρα Πελεκάνου

Προτεινόμενος τρόπος αναφοράς

ΕΚΤ (2026). *Μελέτη της ελληνικής διασποράς σε χώρες του ΟΟΣΑ: Κύρια ευρήματα της σειράς «Talent Abroad» του ΟΟΣΑ για την Ελλάδα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου.

Copyright © 2026 Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης & Ηλεκτρονικού Περιεχομένου
δ: Ζεφύρου 56, 17564, Παλαιό Φάληρο | τ: 210 220 4900 | e: ekt@ekt.gr | www.ekt.gr

Το έργο αυτό διατίθεται με άδεια Creative Commons:

Αναφορά – Μη Εμπορική Χρήση – Παρόμοια Διανομή 4.0 Διεθνές

Για να δείτε αντίγραφο της άδειας ανατρέξτε στη διεύθυνση: creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0

Η έκδοση διατίθεται online στη διεύθυνση <https://metrics.ekt.gr>

ISBN: 978-618-5557-56-0 (pdf), ISBN: 978-618-5557-55-3 (print)

Disclaimer: Η έκδοση χρησιμοποιεί δεδομένα που αντλούνται από τον ΟΟΣΑ (μελέτη «A Review of Greek Emigrants», η οποία εντάσσεται στη σειρά του ΟΟΣΑ «Talent Abroad»), καθώς και από άλλες διεθνείς και εθνικές πηγές. Η επιλογή, επεξεργασία, παρουσίαση και ερμηνεία των δεδομένων έχουν πραγματοποιηθεί από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου. Η ευθύνη για το περιεχόμενο της παρούσας έκδοσης ανήκει αποκλειστικά στο ΕΚΤ.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Η ελληνική διασπορά αποτελεί ένα από τα πιο διαχρονικά και δυναμικά κεφάλαια του ελληνισμού. Η παρουσία των Ελλήνων σε χώρες του ΟΟΣΑ, η ενεργή συμμετοχή τους στις κοινωνίες και οικονομίες υποδοχής, η υψηλή εκπαιδευτική τους συγκρότηση, η επαγγελματική τους εξειδίκευση και η συμβολή τους στην έρευνα, την καινοτομία, την επιχειρηματικότητα και τον πολιτισμό, αναδεικνύουν τη σημασία της διασποράς όχι μόνο ως ιστορικού φαινομένου, αλλά και ως σύγχρονου αναπτυξιακού πόρου για τη χώρα.

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου, σε συνεργασία με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, εκπόνησε τη μελέτη «A Review of Greek Emigrants», στο πλαίσιο της σειράς «Talent Abroad» του ΟΟΣΑ. Η παρούσα έκδοση παρουσιάζει συνοπτικά τα κύρια ευρήματα αυτής της συνεργασίας, προσφέροντας μια τεκμηριωμένη, επικαιροποιημένη και πολυδιάστατη εικόνα της ελληνικής διασποράς στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Η αξία της έκδοσης αυτής έγκειται στο ότι φωτίζει, με συνοπτικό αλλά συνεκτικό τρόπο και μέσα από αξιόπιστα δεδομένα, τις βασικές διαστάσεις της σύγχρονης ελληνικής κινητικότητας, δηλαδή το μέγεθος και τη γεωγραφική κατανομή των Ελλήνων μεταναστών, τις πρόσφατες μεταναστευτικές τάσεις, τη θέση τους στις αγορές εργασίας των χωρών προορισμού, τις τάσεις επιστροφής, καθώς και τη διεθνή παρουσία Ελλήνων φοιτητών, ερευνητών και επιστημόνων. Επίσης, αναδεικνύει τις προϋποθέσεις για την ενίσχυση της διασύνδεσης της χώρας με τους Έλληνες του εξωτερικού και για τη διαμόρφωση πολιτικών που αξιοποιούν ουσιαστικά το ανθρώπινο κεφάλαιο της διασποράς.

Για το ΕΚΤ, η παρούσα έκδοση εντάσσεται στον ευρύτερο ρόλο του ως εθνικού φορέα παραγωγής, τεκμηρίωσης, ανάλυσης και διάχυσης αξιόπιστης γνώσης και δεδομένων. Η κατανόηση σύνθετων κοινωνικών και οικονομικών φαινομένων, όπως η μετανάστευση, η επιστροφή ανθρώπινου δυναμικού και η διεθνής κινητικότητα επιστημόνων και επαγγελματιών, αποτελεί βασική προϋπόθεση για τον σχεδιασμό αποτελεσματικών δημόσιων πολιτικών. Η τεκμηριωμένη γνώση μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη μετάβαση από αποσπασματικές παρεμβάσεις σε συνεκτικές στρατηγικές ανθρώπινου κεφαλαίου, με οφέλη για την οικονομία, την κοινωνία, την έρευνα και την αναπτυξιακή προοπτική της χώρας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον ΟΟΣΑ για την ουσιαστική συνεργασία, καθώς και όλα τα στελέχη και τους συνεργάτες του ΕΚΤ που συνέβαλαν στην προετοιμασία της παρούσας έκδοσης. Εύχομαι η έκδοση αυτή να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο ενημέρωσης, ανάλυσης και προβληματισμού για διαμορφωτές πολιτικής, ερευνητές, επαγγελματίες, οργανώσεις της διασποράς και κάθε πολίτη που ενδιαφέρεται για τη σύγχρονη πορεία του ελληνισμού στο εξωτερικό και τη σύνδεσή του με το μέλλον της Ελλάδας.

Δρ. Κυριάκος Τολιάς | Διευθυντής του ΕΚΤ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ	5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	7
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	8
ΠΙΝΑΚΕΣ.....	9
ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	14
ΕΝΟΤΗΤΑ 1 Επισκόπηση του μεγέθους και της γεωγραφικής κατανομής των Ελλήνων που διαμένουν σε χώρες του ΟΟΣΑ.....	17
ΕΝΟΤΗΤΑ 2 Πρόσφατες τάσεις στη μετανάστευση από την Ελλάδα.....	21
ΕΝΟΤΗΤΑ 3 Αποτελέσματα στην αγορά εργασίας στις χώρες προορισμού.....	24
ΕΝΟΤΗΤΑ 4 Επιστροφή Ελλήνων μεταναστών στην Ελλάδα	29
ΕΝΟΤΗΤΑ 5 Έλληνες μετανάστες στην έρευνα και σε σπουδές στο εξωτερικό.....	36
ΕΝΟΤΗΤΑ 6 Ενίσχυση του πλαισίου στην Ελλάδα για τη διασύνδεση με τη διασπορά και τη διευκόλυνση της επιστροφής.....	43
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	53
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	54

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1	Πληθυσμός των Ελλήνων μεταναστών που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και ποσοστό στις χώρες προορισμού του ΟΟΣΑ, 1990–2024	17
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2	Έλληνες μετανάστες, γεννημένοι στην Ελλάδα, που διαμένουν στις χώρες του ΟΟΣΑ, 2010/11–2020/21.....	18
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3	Μεταναστευτικές εκροές Ελλήνων πολιτών στη Γερμανία, 2005–2024	23
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4	Εκπαιδευτικό επίπεδο Ελλήνων μεταναστών γεννημένων στην Ελλάδα, που διαμένουν σε επιλεγμένες χώρες του ΟΟΣΑ, ηλικίες 15–64, 2020/21	25
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5	Κατανομή των εργαζομένων Ελλήνων μεταναστών σε χώρες του ΟΟΣΑ που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ανά επάγγελμα (ISCO 0–100), ηλικίες 15 ετών και άνω, 2020/21 ..	27
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6	Εκτιμώμενες ετήσιες εισροές Ελλήνων, ανά υπηκοότητα και χώρα γέννησης, και εκροές Ελλήνων ανά υπηκοότητα, Ελλάδα, 2010–2024	29
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7	Έλληνες επαναπατρισθέντες και άτομα που δεν έφυγαν ποτέ από την Ελλάδα, ανά επίπεδο εκπαίδευσης που ολοκλήρωσαν, ηλικίες 15 ετών και άνω, Απογραφή 2021.....	32
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8	Επαγγελματική κατανομή των Ελλήνων επαναπατρισθέντων και των μη μεταναστών, ηλικίας 15 ετών και άνω, Απογραφή 2021	34
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9	Ποσοστό των ημεδαπών φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που είναι εγγεγραμμένοι σε προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό (%), 2015–2023 ...	37
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10	Ποσοστό των Ελλήνων προπτυχιακών φοιτητών που είναι εγγεγραμμένοι στην Ολλανδία (αριστερά) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (δεξιά) επί του συνόλου των Ελλήνων προπτυχιακών φοιτητών που είναι εγγεγραμμένοι στο εξωτερικό, 2013–2022	38
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11	Κατανομή των Ελλήνων πολιτών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και επέστρεψαν στην Ελλάδα με διδακτορικό τίτλο κατά την πενταετία πριν από την απογραφή, ανά περιφέρεια προηγούμενης κατοικίας, Απογραφές 2021 και 2011	39
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12	Συγκριτική κατανομή των επιστημόνων ελληνικής καταγωγής υψηλής επιστημονικής απήχησης με ιδρυματική σύνδεση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, 2021	40
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2021)	54
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2022)	54
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2023)	55
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2024)	55
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2021).....	56
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2022).....	56

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2023).....	57
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2024).....	57
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21	Επιστήμονες με τεκμαιρόμενη επιστροφή στην Ελλάδα, βάσει της ιδρυματικής τους υπαγωγής/affiliation (2021)	58

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1	Σχέση πηγής-πληθυσμού.....	14
ΠΙΝΑΚΑΣ 2	Σύνοψη πρωτοβουλιών της Πολιτείας για τη διασπορά και τον επαναπατρισμό....	45

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ & ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Συντομογραφία	Πλήρης ονομασία/Απόδοση
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΓΓΕΚ	Γενική Γραμματεία Έρευνας και Καινοτομίας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ	Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου
ΕΛΙΔΕΚ	Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
AI	Artificial Intelligence / Τεχνητή Νοημοσύνη
CAGR	Compound Annual Growth Rate / Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής
DIOC	Database on Immigrants in OECD Countries
EMBO	European Molecular Biology Organization
EU LFS	European Union Labour Force Survey / Ευρωπαϊκή Έρευνα Εργατικού Δυναμικού
EuroHPC	European High-Performance Computing / Ευρωπαϊκή Υπολογιστική Υψηλών Επιδόσεων
ILO	International Labour Organization / Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
IMS	International Migrant Stock
ISCED	International Standard Classification of Education / Διεθνής Τυποποιημένη Ταξινόμηση της Εκπαίδευσης
ISCO	International Standard Classification of Occupations / Διεθνής Τυποποιημένη Ταξινόμηση Επαγγελμάτων
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
UIS	UNESCO Institute for Statistics
UN DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNIDEMO	Unified Demographic Data Collection / Ενοποιημένη Συλλογή Δημογραφικών Δεδομένων της Eurostat

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου (ΕΚΤ), σε συνεργασία με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), εκπόνησε τη μελέτη «A Review of Greek Emigrants» στο πλαίσιο της σειράς του ΟΟΣΑ «Talent Abroad». Η μελέτη εξέτασε τη διαχρονική εξέλιξη και τη σημερινή δυναμική της ελληνικής διασποράς και ανέλυσε τα βασικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων που ζουν και δραστηριοποιούνται σε χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ.

Στόχος της ήταν να προσφέρει μια αξιόπιστη, επικαιροποιημένη και ολοκληρωμένη εικόνα της ελληνικής διασποράς, αναδεικνύοντας τη σημασία της για την ελληνική οικονομία και κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη εξετάζει τη γεωγραφική κατανομή των Ελλήνων που διαμένουν στο εξωτερικό, καθώς και βασικά δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά τους, όπως η ηλικία, το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης, οι δεξιότητες και η επαγγελματική τους εξειδίκευση.

Η ανάλυση βασίστηκε σε συνδυαστική αξιοποίηση έγκριτων διεθνών και εθνικών πηγών δεδομένων, μεταξύ των οποίων ο ΟΟΣΑ, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), η Eurostat, η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) και το ΕΚΤ.

Η παρούσα έκδοση αποσκοπεί στην τεκμηριωμένη παρουσίαση των βασικών ευρημάτων για την ελληνική διασπορά, τη μετανάστευση, την επιστροφή και την κυκλική κινητικότητα των Ελλήνων στο εξωτερικό. Τα στοιχεία για τις ετήσιες εισροές και εκροές Ελλήνων πολιτών επιτρέπουν την παρακολούθηση της μεταναστευτικής δυναμικής, αλλά δεν ταυτίζονται με δείκτες μόνιμου επαναπατρισμού, ούτε παρέχουν από μόνα τους πληροφορίες για εκπαιδευτικό επίπεδο ή επαγγελματική εξειδίκευση. Για τον λόγο αυτό, η ερμηνεία των ευρημάτων γίνεται με διάκριση μεταξύ ροών, απογραφικών αποθεμάτων, επιστημονικής κινητικότητας και ευρύτερων μορφών διασύνδεσης με τη διασπορά. Η έκδοση δεν αποδίδει τις παρατηρούμενες εξελίξεις σε συγκεκριμένες πολιτικές χωρίς ειδική αξιολόγηση επιπτώσεων.

Η έκδοση οργανώνεται σε έξι βασικές θεματικές ενότητες, οι οποίες αποτυπώνουν, μεταξύ άλλων, τη διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής διασποράς, τα χαρακτηριστικά της και τη σύνδεσή της με την ελληνική οικονομία και κοινωνία, καθώς και τις πολιτικές που εφαρμόζονται για την προσέλκυση και διασύνδεση της διασποράς με την εγχώρια οικονομία. Οι ενότητες και η σειρά παρουσίασης των ευρημάτων ακολουθούν την πρωτογενή μελέτη της σειράς «Talent Abroad» του ΟΟΣΑ για την Ελληνική Διασπορά.

Η πρώτη ενότητα εξετάζει το μέγεθος, τη γεωγραφική κατανομή και τη διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής διασποράς στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ. Τα ευρήματα δείχνουν ότι η σημερινή εικόνα της ελληνικής μετανάστευσης διαμορφώνεται τόσο από τις ιστορικές μεταναστευτικές διαδρομές του ελληνισμού όσο και από τις οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις των τελευταίων δύο δεκαετιών. Παρότι οι μεγαλύτερες ελληνικές κοινότητες εξακολουθούν να βρίσκονται σε παραδοσιακές χώρες εγκατάστασης, όπως η Γερμανία, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ), η Αυστραλία και ο Καναδάς, μετά την οικονομική κρίση καταγράφεται ενίσχυση της κινητικότητας προς χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης. Η εξέλιξη αυτή εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της ενδοευρωπαϊκής κινητικότητας εργατικού δυναμικού. Ταυτόχρονα, μεταβάλλεται και το προφίλ της ελληνικής διασποράς, με αυξημένη παρουσία νεότερων και υψηλότερα

εκπαιδευμένων ομάδων, σε σχέση με τα ιστορικά μεταναστευτικά κύματα προηγούμενων δεκαετιών.

Η δεύτερη ενότητα εστιάζει στις πρόσφατες τάσεις στη μετανάστευση από την Ελλάδα. Η ανάλυση αναδεικνύει τη σημαντική μεταβολή των μεταναστευτικών ροών από την Ελλάδα μετά τα μέσα της δεκαετίας του 2000, με την οικονομική κρίση να λειτουργεί ως καθοριστικό σημείο καμπής. Οι εκροές αυξήθηκαν έντονα μετά το 2011, ενώ στη συνέχεια διαμορφώθηκε ένα πιο διαφοροποιημένο πρότυπο κινητικότητας. Παρότι η Γερμανία παραμένει βασικός προορισμός, η σχετική της βαρύτητα μειώνεται, καθώς ενισχύονται και άλλοι ευρωπαϊκοί προορισμοί. Οι πρόσφατες μεταναστευτικές τάσεις των Ελλήνων φαίνεται να μεταβαίνουν από τη μαζική έξοδο της κρίσης σε μια πιο επιλεκτική, ευρωπαϊκά προσανατολισμένη και κοινωνικά διαφοροποιημένη κινητικότητα.

Η τρίτη ενότητα εξετάζει τη συμμετοχή των Ελλήνων μεταναστών στις αγορές εργασίας των χωρών υποδοχής, αναλύοντας στοιχεία που αφορούν την απασχόληση, την ανεργία, την επαγγελματική κατανομή και τις δεξιότητές τους. Οι Έλληνες μετανάστες παρουσιάζουν, συνολικά, υψηλά ποσοστά συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, τα οποία σε αρκετές περιπτώσεις είναι αντίστοιχα ή και υψηλότερα από εκείνα των γηγενών πληθυσμών. Ωστόσο, οι επιδόσεις στην απασχόληση διαφοροποιούνται ανά χώρα και πληθυσμιακή ομάδα, ενώ σε αρκετές ευρωπαϊκές αγορές εργασίας οι γυναίκες ελληνικής καταγωγής αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες προκλήσεις ως προς την απασχόληση και την ποιότητα της εργασίας. Παρά τις διαφοροποιήσεις αυτές, περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες μετανάστες στις βασικές χώρες εγκατάστασης απασχολούνται σε επαγγέλματα μεσαίας ή υψηλής ειδίκευσης.

Η τέταρτη ενότητα εξετάζει τις τάσεις επιστροφής Ελλήνων του εξωτερικού. Τα ευρήματα αναδεικνύουν ότι η επιστροφή Ελλήνων στην Ελλάδα επανέρχεται σταδιακά ως μια σημαντική διάσταση της σύγχρονης μεταναστευτικής κινητικότητας της χώρας. Από το 2021 καταγράφεται σταθερή αύξηση των Ελλήνων πολιτών που επιστρέφουν στην Ελλάδα, ενώ το 2023 αποτέλεσε το πρώτο έτος μετά την οικονομική κρίση του 2009 κατά το οποίο οι μεταναστευτικές εισροές ξεπέρασαν τις εκροές. Αναδεικνύεται επίσης ότι η επαγγελματική επανένταξη των επαναπατρισθέντων βελτιώνεται σταδιακά με την πάροδο του χρόνου, καθώς αποκαθίστανται οι επαγγελματικές και κοινωνικές τους διασυνδέσεις και διευκολύνεται η προσαρμογή τους στις συνθήκες της εγχώριας αγοράς εργασίας. Οι υψηλά εκπαιδευμένοι επαναπατρισθέντες, ιδίως όσοι διαθέτουν μεταπτυχιακούς ή διδακτορικούς τίτλους, εντάσσονται ταχύτερα στην απασχόληση και αντιμετωπίζουν χαμηλότερο κίνδυνο ανεργίας. Αντιθέτως, όσοι διαθέτουν χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο συχνά έρχονται αντιμέτωποι με μεγαλύτερες δυσκολίες επανένταξης, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη στοχευμένων πολιτικών υποστήριξης και καλύτερης διασύνδεσης με τις ανάγκες των τοπικών αγορών εργασίας.

Η πέμπτη ενότητα εστιάζει στη διεθνή κινητικότητα Ελλήνων φοιτητών και ερευνητών, εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά τους, τη διάρκεια παραμονής τους στο εξωτερικό και τις προοπτικές επιστροφής τους στην Ελλάδα. Τα στοιχεία αναδεικνύουν ότι σημαντικός αριθμός νέων εξακολουθεί να επιλέγει σπουδές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό, κυρίως σε ευρωπαϊκές χώρες που προσφέρουν αγγλόφωνα προγράμματα σπουδών, ανταγωνιστικό κόστος φοίτησης και ευνοϊκές προοπτικές απασχόλησης μετά την ολοκλήρωση των σπουδών. Ωστόσο, καταγράφεται, ταυτόχρονα, μια σταδιακή αποκλιμάκωση της φοιτητικής εκροής. Ειδικότερα, το 2022 το ποσοστό των Ελλήνων που σπουδάζουν στο εξωτερικό διαμορφώθηκε

για πρώτη φορά κάτω από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει μεταβολή των προτύπων φοιτητικής κινητικότητας και ενδέχεται να συνδέεται τόσο με αλλαγές στο κόστος και στους όρους σπουδών στο εξωτερικό όσο και με τη σχετική ενίσχυση της ελκυστικότητας των εγχώριων επιλογών. Επίσης, αναδεικνύεται η σημαντική διεθνής παρουσία της ελληνικής επιστημονικής διασποράς. Έλληνες ερευνητές και επιστήμονες συμμετέχουν ενεργά σε διεθνή ερευνητικά δίκτυα και παρουσιάζουν ισχυρή ακαδημαϊκή και ερευνητική δραστηριότητα στο εξωτερικό. Η κινητικότητα αυτή ενισχύει τη διεθνή διασύνδεση της χώρας και τη μεταφορά γνώσης, ενώ παράλληλα αναδεικνύει τη σημασία περαιτέρω ενίσχυσης της εγχώριας έρευνας, καινοτομίας και ακαδημαϊκής παραγωγής.

Η έκτη ενότητα εξετάζει πολιτικές και παρεμβάσεις που ενισχύουν τη σύνδεση της ελληνικής διασποράς με τη χώρα και διευκολύνουν την αξιοποίηση του ανθρώπινου κεφαλαίου της, αναδεικνύοντας εργαλεία και στρατηγικές που υποστηρίζουν την επιστροφή και την επαγγελματική επανένταξη Ελλήνων του εξωτερικού. Η μελέτη καταγράφει ότι τα τελευταία χρόνια διαμορφώνεται μια πιο εξωστρεφής και αναπτυξιακή προσέγγιση στη σχέση της Ελλάδας με τη διασπορά. Οι σχετικές πολιτικές δεν περιορίζονται πλέον μόνο στη διατήρηση των πολιτισμικών δεσμών ή στον εκσυγχρονισμό των προξενικών υπηρεσιών, αλλά επεκτείνονται σε παρεμβάσεις που ενισχύουν τη διασύνδεση με την έρευνα, την καινοτομία, την επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα φορολογικά κίνητρα για τους επαναπατρισθέντες, οι μεταρρυθμίσεις στην αναγνώριση επαγγελματικών και ακαδημαϊκών προσόντων, η αναβάθμιση των ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών, καθώς και πρωτοβουλίες που στηρίζουν την έρευνα και την καινοτομία. Οι παρεμβάσεις αυτές συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός πιο υποστηρικτικού περιβάλλοντος για την προσέλκυση και αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού υψηλής εξειδίκευσης.

Με βάση τα προαναφερθέντα, αναδεικνύεται ότι η ελληνική διασπορά αποτελεί έναν δυναμικό πόρο γνώσης, δεξιοτήτων, διεθνών διασυνδέσεων και αναπτυξιακών δυνατοτήτων για τη χώρα. Η αξιοποίησή της προϋποθέτει μια συνεκτική και μακροπρόθεσμη στρατηγική, η οποία δεν θα περιορίζεται αποκλειστικά στην επιστροφή των Ελλήνων του εξωτερικού, αλλά θα ενισχύει πολλαπλές μορφές σύνδεσης με την Ελλάδα, όπως επαγγελματικές συνεργασίες, ερευνητικά δίκτυα, επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, μεταφορά τεχνογνωσίας, επενδύσεις και συμμετοχή στη διαμόρφωση πολιτικών. Με τον τρόπο αυτό, η διασπορά δύναται να λειτουργήσει ως γέφυρα ανάμεσα στην Ελλάδα και τα διεθνή οικοσυστήματα γνώσης, εργασίας και καινοτομίας. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έκδοση προσφέρει ένα τεκμηριωμένο υπόβαθρο για τη μετάβαση από μια αποσπασματική προσέγγιση της μετανάστευσης των Ελλήνων στο εξωτερικό σε μια ολοκληρωμένη πολιτική ανθρώπινου κεφαλαίου, που θα συνδέει την κινητικότητα, την επιστροφή, τη διασύνδεση και την ανάπτυξη με τις μελλοντικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Η μεθοδολογία στην οποία βασίστηκε η αρχική έκθεση του ΟΟΣΑ με το ΕΚΤ «A Review of Greek Emigrants» στο πλαίσιο της σειράς του ΟΟΣΑ «Talent Abroad», στηρίζεται σε μια πολυεπίπεδη αξιοποίηση διεθνών και εθνικών στατιστικών πηγών, με στόχο την όσο το δυνατόν πληρέστερη αποτύπωση της ελληνικής διασποράς, των μεταναστευτικών ροών, της επιστροφής στην Ελλάδα και των ειδικότερων μορφών κινητικότητας που συνδέονται με την εκπαίδευση, την έρευνα και το επιστημονικό δυναμικό. Η ανάλυση δεν στηρίζεται σε μία μόνο βάση δεδομένων, αλλά συνδυάζει συμπληρωματικές πηγές, οι οποίες φωτίζουν διαφορετικές διαστάσεις του φαινομένου, όπως τα αποθέματα Ελλήνων μεταναστών στο εξωτερικό, τις ετήσιες ροές μετανάστευσης, τα χαρακτηριστικά των επαναπατρισθέντων, τη διεθνή φοιτητική κινητικότητα, τις προθέσεις κινητικότητας των νέων διδασκόντων και την παρουσία Ελλήνων ή ελληνικής καταγωγής επιστημόνων στη διεθνή ακαδημαϊκή και ερευνητική κοινότητα.

Σημειώνεται ότι μεγάλο μέρος της ανάλυσης αφορά τα άτομα που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και διαμένουν σε χώρες του ΟΟΣΑ. Ο όρος «ελληνική διασπορά» χρησιμοποιείται ευρύτερα στην παρούσα έκδοση, αλλά όπου τα στοιχεία προέρχονται από τη DIOC ή άλλες απογραφικές πηγές αναφέρονται κυρίως σε πληθυσμούς με χώρα γέννησης την Ελλάδα. Σε επιμέρους ενότητες χρησιμοποιούνται διαφορετικοί ορισμοί, όπως Έλληνες πολίτες, επαναπατρισθέντες, επιστήμονες ελληνικής καταγωγής και scientific authors με βάση affiliation.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Σχέση πηγής-πληθυσμού

DIOC	άτομα γεννημένα στην Ελλάδα σε χώρες ΟΟΣΑ.
OECD International Migration Database	ετήσιες ροές κατά υπηκοότητα.
ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011/2021	επαναπατρισθέντες Έλληνες πολίτες γεννημένοι στην Ελλάδα.
Eurostat migr_imm1ctz / migr_emi1ctz	εισροές/εκροές πολιτών προς/από τη χώρα υπηκοότητάς τους.
OECD Education at a Glance / UIS/OECD/Eurostat	διεθνείς φοιτητές.
ΕΚΤ / ΕΑΔΔ	νέοι διδάκτορες.
Ioannidis et al.:	επιστήμονες ελληνικής καταγωγής βάσει bibliometric/name-matching.
OECD Scientific Author Mobility Database	affiliation-based scientific author mobility
OECD International Migration Database:	ετήσιες ροές κατά υπηκοότητα.
ΕΛΣΤΑΤ Απογραφή 2011/2021:	επαναπατρισθέντες Έλληνες πολίτες γεννημένοι στην Ελλάδα.

Τα τρία πρώτα κεφάλαια αντλούν δεδομένα κυρίως από δύο βασικές πηγές του ΟΟΣΑ, τη βάση δεδομένων Database on Immigrants in OECD Countries – DIOC και τη βάση δεδομένων International Migration Database. Η DIOC αποτελεί την κεντρική πηγή για την ανάλυση των

ατόμων που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και διαμένουν σε χώρες του ΟΟΣΑ, καθώς και για βασικά χαρακτηριστικά τους, όπως φύλο, ηλικία, εκπαίδευση, κατάσταση στην αγορά εργασίας και επάγγελμα. Καλύπτει διαδοχικά κύματα δεδομένων για τις περιόδους 2000/01, 2005/06, 2010/11, 2015/16 και 2020/21 και επιτρέπει τη συγκριτική παρακολούθηση της εξέλιξης της ελληνικής διασποράς σε βάθος χρόνου. Τα στοιχεία της προέρχονται κυρίως από εθνικές απογραφές πληθυσμού και διοικητικά μητρώα, ενώ σε περιπτώσεις όπου τα απογραφικά δεδομένα δεν ήταν διαθέσιμα ή ήταν ελλιπή χρησιμοποιήθηκαν έρευνες εργατικού δυναμικού. Η βάση περιλαμβάνει πληροφορίες για περισσότερες από 200 χώρες προέλευσης και παρέχει βασικές μεταβλητές όπως η χώρα διαμονής, η χώρα γέννησης, το φύλο και το επίπεδο εκπαίδευσης. Επιπλέον, επιτρέπει τη διασταύρωση αυτών των μεταβλητών με στοιχεία, όπως η ηλικία, η διάρκεια παραμονής, η κατάσταση στην αγορά εργασίας και το επάγγελμα, αν και όχι πάντοτε με πλήρη δυνατότητα αμοιβαίων διασταυρώσεων μεταξύ όλων των μεταβλητών.

Συμπληρωματικά, η OECD International Migration Database χρησιμοποιείται για την ανάλυση των ετήσιων ροών νόμιμης μετανάστευσης. Η συγκεκριμένη βάση δεδομένων συγκεντρώνει στοιχεία για εισροές και εκροές αλλοδαπού πληθυσμού ανά εθνικότητα, τα οποία προέρχονται από εθνικά μητρώα πληθυσμού, άδειες διαμονής ή εργασίας και ειδικές εθνικές έρευνες. Η αξία της έγκειται στο ότι επιτρέπει την παρακολούθηση της ετήσιας δυναμικής της κινητικότητας και όχι μόνο της συσσωρευμένης παρουσίας των μεταναστών στις χώρες προορισμού. Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή, καθώς δεν είναι πλήρως εναρμονισμένα διεθνώς. Οι χώρες διαφοροποιούνται ως προς τα κριτήρια καταγραφής, τον τρόπο χορήγησης αδειών διαμονής, καθώς και ως προς το αν περιλαμβάνουν μόνο μόνιμους μετανάστες ή και προσωρινές κατηγορίες, όπως φοιτητές, εποχικούς εργαζόμενους ή πρόσφυγες. Επίσης, η παράτυπη μετανάστευση καλύπτεται μόνο μερικώς, γεγονός που σημαίνει ότι οι πραγματικές μεταναστευτικές ροές ενδέχεται να είναι υψηλότερες από τις καταγεγραμμένες νόμιμες ροές.

Για την αποτύπωση των εξελίξεων που αφορούν ειδικά την Ελλάδα, αξιοποιούνται στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), τόσο από τις Απογραφές Πληθυσμού και Κατοικιών του 2011 και του 2021 όσο και από τις ετήσιες εκτιμήσεις μεταναστευτικών εισροών και εκροών. Οι απογραφές της ΕΛΣΤΑΤ αποτελούν την πιο ολοκληρωμένη δημογραφική πηγή για τον μόνιμο πληθυσμό της χώρας, καθώς παρέχουν εναρμονισμένες πληροφορίες για δημογραφικά χαρακτηριστικά, εκπαίδευση, εργασιακή κατάσταση και προηγούμενο τόπο διαμονής. Στο πλαίσιο της έκθεσης, οι επαναπατρισθέντες ορίζονται ως Έλληνες πολίτες, συμπεριλαμβανομένων των διπλών υπηκόων, γεννημένοι στην Ελλάδα, οι οποίοι δήλωσαν ότι είχαν ζήσει στο εξωτερικό και επέστρεψαν στην Ελλάδα κατά την πενταετία πριν από την ημερομηνία αναφοράς της απογραφής. Αντίστοιχα, ως μη μετανάστες ορίζονται οι Έλληνες πολίτες που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και δήλωσαν ότι δεν είχαν ζήσει ποτέ στο εξωτερικό. Η ομάδα αυτή χρησιμοποιείται ως πληθυσμός αναφοράς για τη σύγκριση χαρακτηριστικών των επαναπατρισθέντων, όπως το επίπεδο εκπαίδευσης, η ένταξη στην αγορά εργασίας και τα πρότυπα γεωγραφικής εγκατάστασης.

Η χρήση απογραφικών δεδομένων προσφέρει υψηλή αξιοπιστία και ευρεία κάλυψη, αλλά έχει και συγκεκριμένους περιορισμούς. Επειδή η απογραφή είναι διατομεακό εργαλείο, καταγράφει μόνο όσους επαναπατρισθέντες βρίσκονταν στην Ελλάδα κατά την ημερομηνία αναφοράς. Δεν περιλαμβάνει άτομα που ενδεχομένως επέστρεψαν και στη συνέχεια μετανάστευσαν εκ νέου πριν από την απογραφή, ούτε επιτρέπει την πλήρη παρακολούθηση επιστροφών που πραγματοποιήθηκαν εκτός των συγκεκριμένων απογραφικών περιόδων. Επομένως, οι

απογραφικοί δείκτες αποτυπώνουν κυρίως αποθέματα επαναπατρισθέντων και όχι την ετήσια ένταση ή τη χρονική αλληλουχία των μεταναστευτικών κινήσεων. Επιπλέον, οι πληροφορίες για την προηγούμενη μεταναστευτική εμπειρία είναι αναγκαστικά περιορισμένες, καθώς καταγράφεται η προηγούμενη χώρα διαμονής, αλλά όχι πλήρως το έτος αναχώρησης από την Ελλάδα, η διάρκεια παραμονής στο εξωτερικό ή ενδεχόμενες ενδιάμεσες μετακινήσεις.

Για την καλύτερη κατανόηση της χρονικής δυναμικής της μετανάστευσης και της επιστροφής, η μελέτη αξιοποιεί επίσης τις ετήσιες εκτιμήσεις μεταναστευτικών εισροών και εκροών της ΕΛΣΤΑΤ. Οι εκτιμήσεις αυτές δεν βασίζονται σε μητρώο πληθυσμού, αλλά παράγονται μέσω απογραφικών δημογραφικών μεθόδων, με χρήση στατιστικών μοντέλων παλινδρόμησης, ετήσιων στοιχείων φυσικής κίνησης του πληθυσμού και απογραφικών σημείων αναφοράς. Σε αντίθεση με τις απογραφές, οι ετήσιες εκτιμήσεις αποτυπώνουν ροές και επομένως είναι χρήσιμες για την παρακολούθηση της εξέλιξης της κινητικότητας στον χρόνο, συμπεριλαμβανομένων προσωρινών, κυκλικών ή βραχυπρόθεσμων μετακινήσεων. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργούν συμπληρωματικά προς τις απογραφικές πηγές, οι οποίες αποτυπώνουν κυρίως όσους παρέμειναν στην Ελλάδα μέχρι την ημερομηνία της απογραφής.

Το πέμπτο κεφάλαιο διευρύνει τη μεθοδολογική βάση, ενσωματώνοντας επιπλέον πηγές που εστιάζουν στην εκπαιδευτική και επιστημονική κινητικότητα. Για τη διεθνή φοιτητική κινητικότητα χρησιμοποιούνται στοιχεία από τη βάση δεδομένων OECD Education at a Glance, τα οποία προέρχονται από την κοινή συλλογή δεδομένων UIS/OECD/Eurostat και βασίζονται σε διοικητικά αρχεία εγγράφων που παρέχονται από τις χώρες προορισμού. Τα δεδομένα αυτά καταγράφουν τους διεθνείς φοιτητές που είναι εγγεγραμμένοι στο εξωτερικό σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Συνεπώς, προσφέρουν μια εικόνα του αποθέματος φοιτητικής κινητικότητας και όχι των ετήσιων εκπαιδευτικών μεταναστευτικών ροών.

Συνοψίζοντας, η μεθοδολογική προσέγγιση στηρίζεται στη συνδυαστική χρήση πηγών που αποτυπώνουν τόσο τα αποθέματα όσο και τις ροές της μετανάστευσης, τόσο τη γενική διασπορά όσο και ειδικότερες κατηγορίες υψηλής εξειδίκευσης, όπως φοιτητές, διδάκτορες, ερευνητές και πανεπιστημιακοί. Η προσέγγιση αυτή, που περιλαμβάνει τη χρήση πολλών και διαφορετικών πηγών, επιτρέπει μια πιο σύνθετη και τεκμηριωμένη κατανόηση της ελληνικής διασποράς, αναδεικνύοντας όχι μόνο το μέγεθος και τη γεωγραφική της κατανομή, αλλά και τα εκπαιδευτικά, εργασιακά και επιστημονικά της χαρακτηριστικά. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζονται ρητά οι περιορισμοί κάθε πηγής, ιδίως ως προς τη συγκρισιμότητα των διεθνών δεδομένων, τη διάκριση μεταξύ αποθεμάτων και ροών, τη μερική κάλυψη της παράτυπης ή βραχυχρόνιας κινητικότητας και τη διαφορά ανάμεσα στις δηλωμένες προθέσεις και τις πραγματικές μετακινήσεις¹. Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται η αποτύπωση μιας ισορροπημένης, αξιόπιστης και αναλυτικά τεκμηριωμένης εικόνας της ελληνικής διασποράς και των σύγχρονων μορφών κινητικότητας που τη διαμορφώνουν.

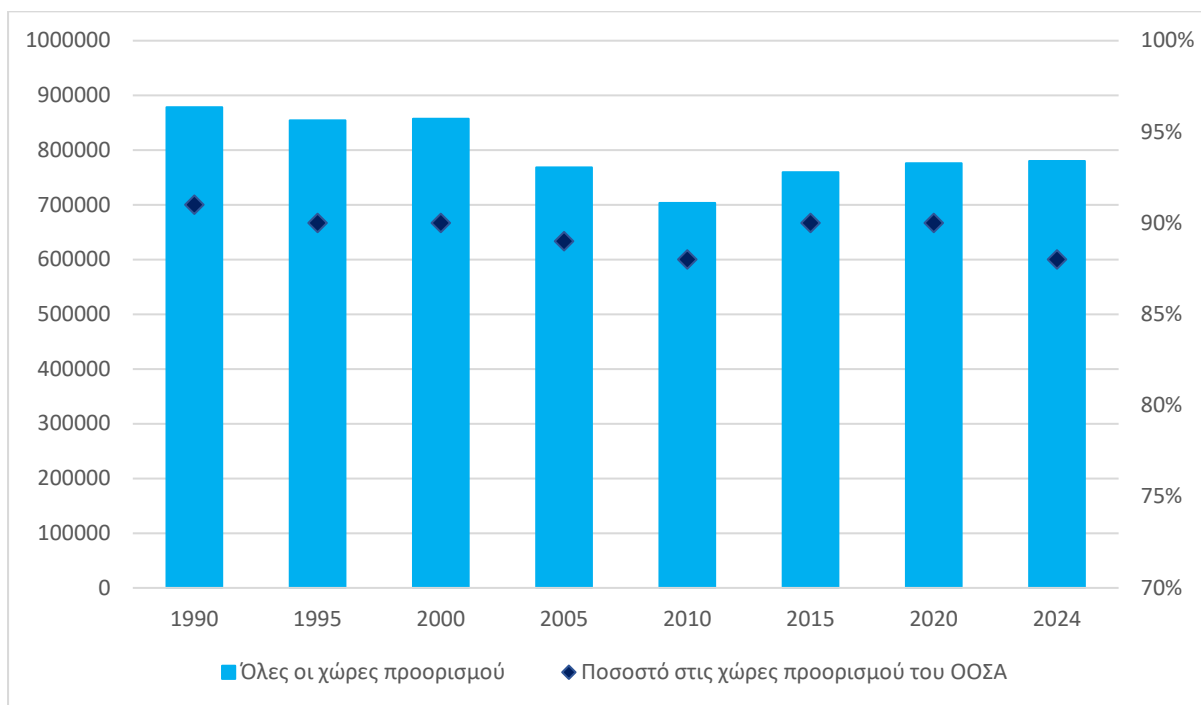
¹ **Σημείωση:** Υφίσταται διάκριση μεταξύ των γενεών (ενδεικτικά βλέπε: OECD, 2015; Rumbaut, 2004). Συγκεκριμένα, η πρώτη γενιά μεταναστών αναφέρεται σε άτομα γεννημένα στην Ελλάδα που διαμένουν στο εξωτερικό, η δεύτερη γενιά αναφέρεται σε άτομα γεννημένα στη χώρα υποδοχής με τουλάχιστον έναν γονέα γεννημένο στην Ελλάδα, όπου υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία και τα άτομα με ευρύτερη ελληνική καταγωγή / ancestry είναι τα άτομα που δηλώνουν ελληνική καταγωγή, ανεξαρτήτως γενιάς.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1:

Επισκόπηση του μεγέθους και της γεωγραφικής κατανομής των Ελλήνων που διαμένουν σε χώρες του ΟΟΣΑ

Η παρουσία των Ελλήνων μεταναστών στις χώρες του ΟΟΣΑ παραμένει ιδιαίτερα σημαντική, τόσο ως προς το μέγεθος όσο και ως προς τη γεωγραφική της διασπορά. Το 2020/21 περισσότεροι από 800.000 άνθρωποι γεννημένοι στην Ελλάδα ζούσαν σε χώρες του ΟΟΣΑ, γεγονός που αναδεικνύει τη διαχρονική σημασία της ελληνικής μετανάστευσης στο εξωτερικό. Μετά από μια περιορισμένη υποχώρηση μεταξύ 2000 και 2005, ο ελληνικός μεταναστευτικός πληθυσμός στις χώρες του ΟΟΣΑ άρχισε να αυξάνεται σταθερά (Διάγραμμα 1). Η αύξηση αυτή έγινε εντονότερη κατά τη διάρκεια και μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, περίοδο κατά την οποία η οικονομική αβεβαιότητα, η συρρίκνωση των ευκαιριών απασχόλησης και οι μεταβολές στην ελληνική αγορά εργασίας ενίσχυσαν εκ νέου τις τάσεις εξόδου από τη χώρα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Πληθυσμός των Ελλήνων μεταναστών που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και ποσοστό στις χώρες προορισμού του ΟΟΣΑ, 1990–2024

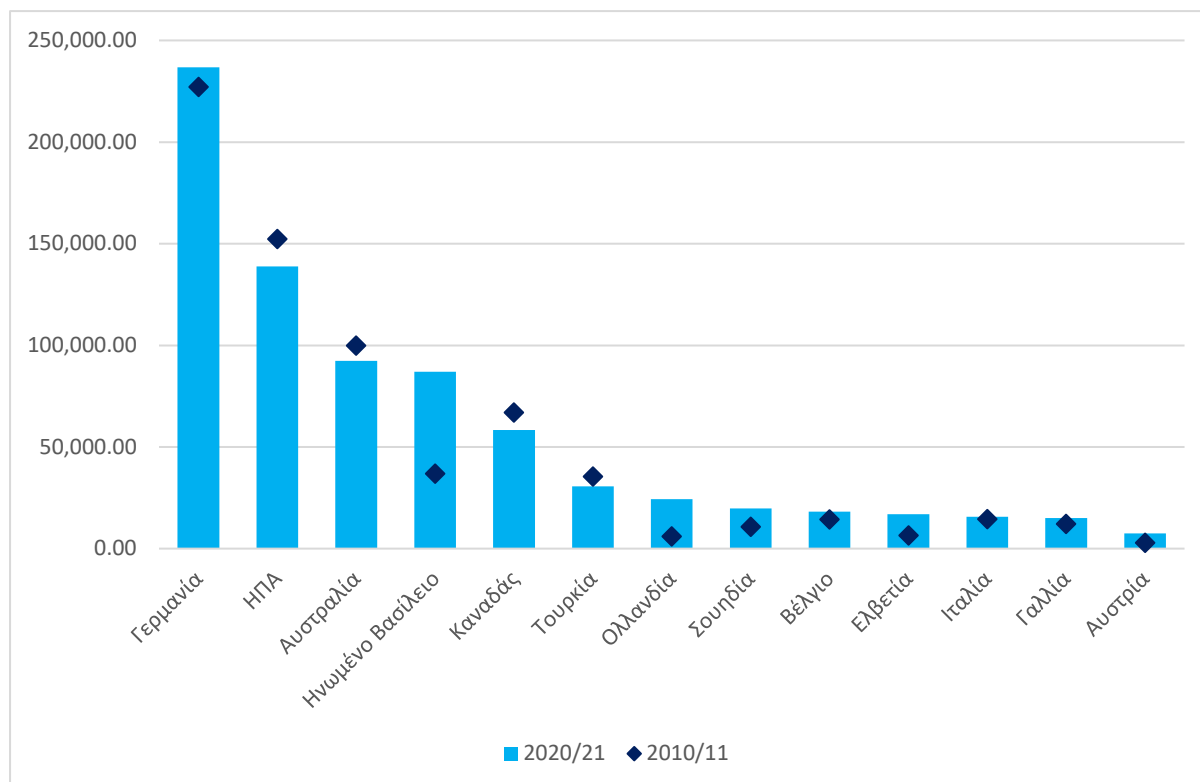

ΠΗΓΗ: UN DESA, Population Division – International Migrant Stock (IMS), 2024 revision

Σε συγκριτικό επίπεδο, η Ελλάδα εμφανίζει υψηλό ποσοστό εκπατρισμού σε σχέση με τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες του ΟΟΣΑ. Το ποσοστό αυτό άγγιξε περίπου στο 7% το 2020/21, επίπεδο που την τοποθετεί κοντά σε χώρες, όπως η Ελβετία και αισθητά υψηλότερα από μεγαλύτερες ευρωπαϊκές οικονομίες, όπως η Γερμανία, η Ιταλία και η Γαλλία. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει ότι η μετανάστευση αποτελεί έναν διαρθρωτικό παράγοντα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας που συνδέεται με την οικονομική, κοινωνική και δημογραφική εξέλιξη της χώρας.

Η γεωγραφική κατανομή των Ελλήνων μεταναστών παραμένει έντονα συγκεντρωμένη. Δώδεκα χώρες φιλοξενούν το 93% του συνόλου των ατόμων που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και διαμένουν σε χώρες του ΟΟΣΑ. Η Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Αυστραλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και ο Καναδάς εξακολουθούν να αποτελούν τους βασικούς προορισμούς. Η σημασία αυτών των χωρών αντανακλά ιστορικούς δεσμούς, παλαιότερα κύματα μετανάστευσης, εδραιωμένες κοινότητες και σταθερά μεταναστευτικά δίκτυα (Διάγραμμα 2). Ωστόσο, παρά τη διατήρηση αυτών των παραδοσιακών κατευθύνσεων, η εικόνα της ελληνικής μετανάστευσης διαφοροποιείται. Η αύξηση της παρουσίας Ελλήνων σε χώρες όπως η Ολλανδία και η Ελβετία δείχνει την ανάπτυξη νέων διαδρομών κινητικότητας, ιδίως στο εσωτερικό της Ευρώπης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Έλληνες μετανάστες, γεννημένοι στην Ελλάδα, που διαμένουν στις χώρες του ΟΟΣΑ, 2010/11–2020/21.

ΠΗΓΗ: OECD Database on Immigrants in OECD Countries (DIOC), 2010/11-2020/21²

² **Σημείωση:** Τα δεδομένα για το 2020/21 για την Ολλανδία βασίζονται σε εκτιμήσεις. Τα δεδομένα DIOC 2015/16 προσαρμόστηκαν μέσω της μεθόδου raking, ώστε να είναι συνεπή με τα υφιστάμενα και δημόσια

Η ηλικιακή σύνθεση του ελληνικού πληθυσμού στο εξωτερικό αποτυπώνει μια διασπορά που γεννά, αλλά ταυτόχρονα ανανεώνεται. Τα άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω αποτελούν σημαντικό και αυξανόμενο μέρος των Ελλήνων μεταναστών, ιδιαίτερα σε χώρες παραδοσιακής εγκατάστασης, όπως η Αυστραλία, οι ΗΠΑ και ο Καναδάς. Το γεγονός αυτό συνδέεται με τα παλαιότερα μεταναστευτικά κύματα και με τη μακροχρόνια εγκατάσταση ελληνικών κοινοτήτων στις χώρες αυτές. Ταυτόχρονα, η αύξηση του ποσοστού των ατόμων ηλικίας 15–24 ετών το 2020/21 υποδεικνύει ότι η ελληνική κινητικότητα δεν αφορά μόνο ώριμες ηλικιακές ομάδες ή οικογένειες, αλλά και νεότερους ανθρώπους που μετακινούνται για σπουδές, κατάρτιση ή πρώιμη επαγγελματική σταδιοδρομία.

Κατά την τελευταία δεκαετία, τα πρότυπα προορισμού έχουν μετατοπιστεί περισσότερο προς την ενδοευρωπαϊκή κινητικότητα. Οι ιστορικές ελληνικές κοινότητες στην Αυστραλία, τον Καναδά και τις ΗΠΑ παραμένουν πολυπληθείς, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία εξακολουθούν να λειτουργούν ως βασικοί πόλοι υποδοχής. Ωστόσο, η ισχυρότερη αύξηση μετά το 2010/11 εντοπίζεται κυρίως στη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη, σε χώρες όπως η Ολλανδία, η Νορβηγία, το Λουξεμβούργο και η Ιρλανδία. Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει έναν επαναπροσανατολισμό της ελληνικής μετανάστευσης προς τις ευρωπαϊκές και γειτονικές αγορές εργασίας, όπου η ελεύθερη κυκλοφορία, η ζήτηση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και οι καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές λειτουργούν ως καθοριστικοί παράγοντες.

Επιπροσθέτως, οι ελληνικής καταγωγής πληθυσμοί στις κύριες χώρες προορισμού έχουν αποκτήσει σταθερά και πολυγενεακά χαρακτηριστικά. Η Γερμανία και η Σουηδία φιλοξενούν σημαντικές κοινότητες πρώτης και δεύτερης γενιάς. Στον Καναδά, η δεύτερη γενιά υπερβαίνει πλέον αριθμητικά τον πληθυσμό που έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, γεγονός που καταδεικνύει την εδραίωση της ελληνικής παρουσίας στη χώρα. Αντίστοιχα, στις ΗΠΑ και την Αυστραλία καταγράφονται μεγάλες κοινότητες ελληνικής καταγωγής, οι οποίες ξεπερνούν το ένα εκατομμύριο και τις 425.000 άτομα αντίστοιχα. Οι αριθμοί αυτοί δείχνουν ότι η ελληνική μετανάστευση δεν πρέπει να προσεγγίζεται μόνο ως πρόσφατη πληθυσμιακή μετακίνηση, αλλά και ως ιστορικά διαμορφωμένο κοινωνικό φαινόμενο με βαθιές ρίζες στις χώρες υποδοχής.

Η χωρική εγκατάσταση των ελληνικών κοινοτήτων στο εσωτερικό των βασικών χωρών προορισμού είναι επίσης ιδιαίτερα συγκεντρωμένη. Οι Έλληνες και οι ελληνικής καταγωγής πληθυσμοί τείνουν να εγκαθίστανται σε μεγάλα μητροπολιτικά και περιφερειακά κέντρα με μακρά ιστορία ελληνικής παρουσίας. Ενδεικτικά, σημαντικές συγκεντρώσεις εντοπίζονται στη Στοκχόλμη στη Σουηδία, στο Οντάριο και το Κεμπέκ στον Καναδά, στη Βικτώρια και τη Νέα Νότια Ουαλία στην Αυστραλία, καθώς και στη Νέα Υόρκη, την Καλιφόρνια και το Ιλινόι στις ΗΠΑ. Τα πρότυπα αυτά αντανakλούν τον συνδυασμό ιστορικής εγκατάστασης, ευκαιριών απασχόλησης,

διαθέσιμα δεδομένα για το 2020/21. Η Ευρωπαϊκή Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (EU LFS) παρέιχε επικαιροποιημένες κατανομές ανά συγκεντρωτικές περιφέρειες γέννησης, ως προς το φύλο, την ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης. Η Ενοποιημένη Συλλογή Δημογραφικών Δεδομένων της Eurostat (UNIDEMO) παρέιχε επικαιροποιημένα συνολικά μεγέθη ανά αναλυτική χώρα γέννησης, φύλο και ηλικία. Τα δεδομένα DIOC 2015/16 προσαρμόστηκαν αρχικά επαναληπτικά μέσω raking στις κατανομές ελέγχου της EU LFS. Στη συνέχεια, τα ενδιάμεσα συνολικά μεγέθη που προέκυψαν προσαρμόστηκαν εκ νέου επαναληπτικά στα συνολικά μεγέθη της UNIDEMO.

οικογενειακών δεσμών και τοπικών δικτύων της ελληνικής διασποράς που διευκολύνουν την ένταξη και την αναπαραγωγή των κοινοτήτων.

Τέλος, σημαντικές διαφοροποιήσεις παρατηρούνται και ως προς την απόκτηση ιθαγένειας στις χώρες υποδοχής. Σε μη ευρωπαϊκές χώρες με μακροχρόνια εγκατεστημένες ελληνικές κοινότητες, όπως η Αυστραλία, ο Καναδάς και οι ΗΠΑ, το ποσοστό των Ελλήνων μεταναστών που έχουν αποκτήσει την ιθαγένεια της χώρας υποδοχής κυμαίνεται μεταξύ 80% και 95%. Αντιθέτως, στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) τα αντίστοιχα ποσοστά είναι πολύ χαμηλότερα. Η διαφορά αυτή συνδέεται με το θεσμικό πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ΕΕ, το οποίο μειώνει την πρακτική ανάγκη πολιτογράφησης για τους Έλληνες πολίτες που ζουν και εργάζονται σε άλλα κράτη-μέλη.

Καθίσταται ευδιάκριτο ότι η μετανάστευση Ελλήνων προς τις χώρες του ΟΟΣΑ παρουσιάζει έναν διπλό χαρακτήρα. Από τη μία πλευρά, παραμένει βαθιά συνδεδεμένη με τις ιστορικές κοινότητες της ελληνικής διασποράς και με χώρες παραδοσιακής εγκατάστασης. Από την άλλη, διαμορφώνεται πλέον από νεότερες μορφές ευρωπαϊκής κινητικότητας, οι οποίες συνδέονται περισσότερο με την εκπαίδευση, την εργασία, την επαγγελματική εξειδίκευση και τις μεταβολές στην ελληνική οικονομία μετά την κρίση. Η σύγχρονη ελληνική διασπορά είναι, επομένως, ταυτόχρονα ιστορική και δυναμική, καθώς στηρίζεται σε παλαιά δίκτυα, αλλά ανανεώνεται μέσα από νέες γενιές, νέους προορισμούς και νέες μορφές κοινωνικής και επαγγελματικής κινητικότητας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2:

Πρόσφατες τάσεις στη μετανάστευση από την Ελλάδα

Οι μεταναστευτικές ροές από την Ελλάδα προς άλλες χώρες του ΟΟΣΑ έχουν μεταβληθεί σημαντικά από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 και μετά, με την κρίση δημόσιου χρέους να αποτελεί καθοριστικό σημείο καμπής. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, την περίοδο 2005–2010 οι ετήσιες εκροές από την Ελλάδα παρέμεναν σχετικά σταθερές, κυμαινόμενες περίπου μεταξύ 14.000 και 15.000 ατόμων. Ωστόσο, η εικόνα αυτή άλλαξε ριζικά μετά την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Το 2011 οι αναχωρήσεις αυξήθηκαν απότομα, προσεγγίζοντας τις 33.000, ενώ κατά την περίοδο 2012–2019 οι ετήσιες εκροές κινήθηκαν σε ακόμη υψηλότερα επίπεδα, μεταξύ 46.000 και 56.000 ατόμων. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνει τη στενή σύνδεση της πρόσφατης μετανάστευσης των Ελλήνων πολιτών με τις οικονομικές και κοινωνικές πιέσεις της περιόδου της οικονομικής κρίσης, καθώς και με την αναζήτηση καλύτερων προοπτικών απασχόλησης, εισοδήματος και επαγγελματικής εξέλιξης στο εξωτερικό.

Από το 2020 και έπειτα, ωστόσο, παρατηρείται σταδιακή υποχώρηση των μεταναστευτικών εκροών. Από το 2021, οι αναχωρήσεις Ελλήνων πολιτών συνεχίζουν να μειώνονται, προσεγγίζοντας εκ νέου τα επίπεδα που είχαν καταγραφεί γύρω στο 2010, με περίπου 32.100 αναχωρήσεις. Η τάση αυτή δείχνει ότι η έντονη μεταναστευτική δυναμική της προηγούμενης δεκαετίας έχει αρχίσει να εξασθενεί, χωρίς όμως να εξαφανίζεται. Η μετανάστευση από την Ελλάδα παραμένει σημαντική, αλλά πλέον φαίνεται να αποκτά πιο επιλεκτικά και διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά σε σχέση με την περίοδο κορύφωσης της κρίσης.

Η μετανάστευση προς παραδοσιακές χώρες εγκατάστασης, όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία, παραμένει σχετικά σταθερή, αλλά αποκτά μικρότερη βαρύτητα σε σύγκριση με την ενδοευρωπαϊκή κινητικότητα. Οι ΗΠΑ εξακολουθούν να προσελκύουν τον μεγαλύτερο αριθμό Ελλήνων μεταναστών μεταξύ των υπερπόντιων προορισμών, ακολουθούμενες από τον Καναδά και την Αυστραλία. Οι ροές προς αυτές τις χώρες αυξήθηκαν κατά την περίοδο της κρίσης, ωστόσο στη συνέχεια σταθεροποιήθηκαν ή μειώθηκαν. Η περίπτωση της Αυστραλίας είναι ενδεικτική, καθώς οι νέες εισροές παραμένουν πλέον σε χαμηλά επίπεδα. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι, παρότι οι ιστορικοί δεσμοί με τις χώρες αυτές εξακολουθούν να έχουν σημασία, η σύγχρονη ελληνική κινητικότητα προσανατολίζεται ολοένα και περισσότερο προς ευρωπαϊκούς προορισμούς.

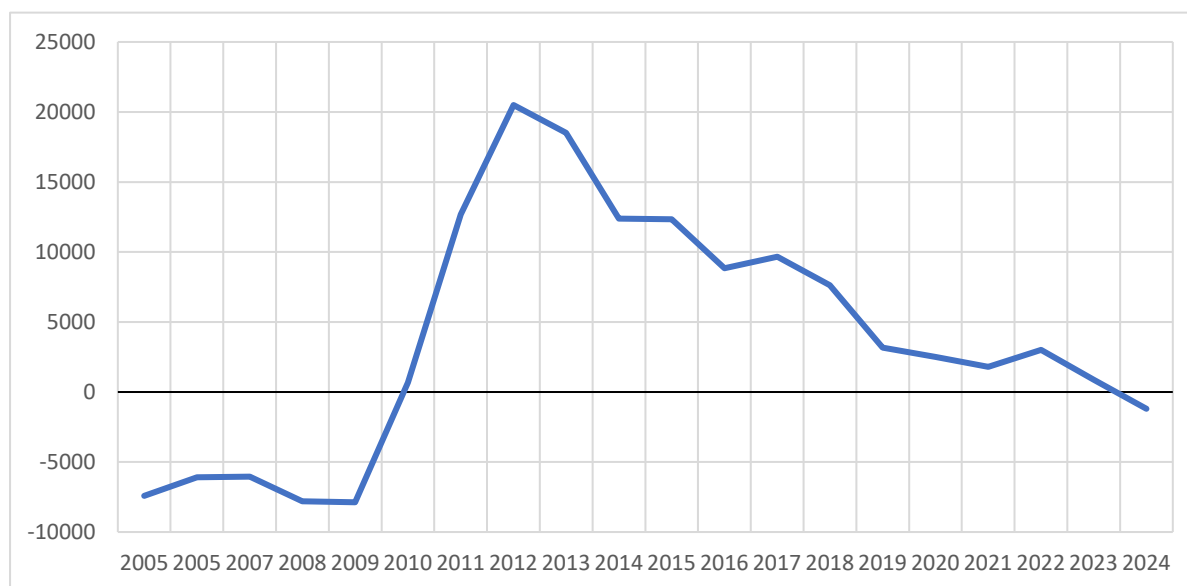
Η Γερμανία παραμένει ένας από τους βασικότερους προορισμούς για τους Έλληνες μετανάστες, αν και η σχετική κυριαρχία της έχει αποδυναμωθεί με την πάροδο του χρόνου. Κατά τα χρόνια της κρίσης, οι εκροές Ελλήνων στη Γερμανία υπερέβησαν τις 32.000 τόσο το 2012 όσο και το 2013, επιβεβαιώνοντας τον κεντρικό της ρόλο ως χώρας υποδοχής. Έκτοτε, οι αριθμοί έχουν περιοριστεί, φτάνοντας περίπου τις 16.500 εισροές το 2024 (Διάγραμμα 3). Παρά τη μείωση αυτή, η Γερμανία εξακολουθεί να κατέχει σημαντική θέση στη γεωγραφία της ελληνικής μετανάστευσης, κυρίως λόγω της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ΕΕ, των εδραιωμένων

ελληνικών κοινοτήτων και των υφιστάμενων δικτύων που διευκολύνουν την εγκατάσταση, την εργασία και την κοινωνική ένταξη.

Επιπροσθέτως, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ενίσχυση μικρότερων ευρωπαϊκών προορισμών. Η αύξηση των ροών προς χώρες, όπως η Ολλανδία, η Ελβετία, η Νορβηγία, η Δανία, η Σουηδία, το Λουξεμβούργο και η Ιρλανδία δείχνει ότι η ελληνική μετανάστευση δεν κατευθύνεται πλέον αποκλειστικά προς τους παραδοσιακούς μεγάλους πόλους υποδοχής. Η Ολλανδία αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση, καθώς οι εισροές Ελλήνων έχουν αυξηθεί περίπου επταπλάσια από το 2005, ξεπερνώντας τις 6.000 το 2022. Η εξέλιξη αυτή πιθανότατα συνδέεται με τις συνθήκες στις αγορές εργασίας, τη ζήτηση για εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, αλλά και με τη φοιτητική κινητικότητα, ιδίως σε χώρες με ισχυρά πανεπιστημιακά συστήματα και διεθνοποιημένα προγράμματα σπουδών.

Οι σκανδιναβικές χώρες έχουν επίσης ενισχύσει τη θέση τους ως προορισμοί για Έλληνες μετανάστες, αν και εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν σχετικά περιορισμένο μερίδιο των συνολικών ροών. Η Σουηδία δέχεται σταθερά τις μεγαλύτερες ελληνικές εισροές στην περιοχή, με σημαντική αύξηση κατά την περίοδο της κρίσης και νέα άνοδο μετά το 2020. Η Νορβηγία και η Δανία παρουσιάζουν επίσης σταδιακή ενίσχυση των εισροών, γεγονός που μπορεί να συνδεθεί με ευνοϊκές συνθήκες απασχόλησης, υψηλότερα επίπεδα αμοιβών και στοχευμένες ανάγκες πρόσληψης σε συγκεκριμένους κλάδους. Οι χώρες αυτές φαίνεται να προσελκύουν κυρίως άτομα με προσόντα και επαγγελματικές δεξιότητες που μπορούν να ενταχθούν σε δυναμικές και πιο εξειδικευμένες αγορές εργασίας.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η εξέλιξη των καθαρών μεταναστευτικών ροών. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες προορισμού, τα καθαρά ισοζύγια παραμένουν θετικά, γεγονός που σημαίνει ότι οι εισροές Ελλήνων υπερβαίνουν τις επιστροφές ή τις αποχωρήσεις. Ιδιαίτερα μεγάλες αυξήσεις καταγράφονται στην Ολλανδία και την Ελβετία μετά το 2010, επιβεβαιώνοντας τη σταδιακή ενίσχυση αυτών των χωρών στη νέα γεωγραφία της ελληνικής μετανάστευσης. Αντίθετα, η περίπτωση της Γερμανίας παρουσιάζει μια σημαντική διαφοροποίηση, καθώς το καθαρό μεταναστευτικό ισοζύγιο έγινε αρνητικό το 2024 για πρώτη φορά μετά τα χρόνια της κρίσης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Μεταναστευτικές εισροές Ελλήνων πολιτών στη Γερμανία, 2005–2024

ΠΗΓΗ: OECD International Migration Database³, (<http://dx.doi.org/10.1787/data-00342-en>)

Ως προς τη σύνθεση των μεταναστευτικών ροών, η ελληνική μετανάστευση παραμένει συνολικά περισσότερο ανδροκρατούμενη, αν και οι διαφοροποιήσεις ανά χώρα προορισμού είναι σημαντικές. Στις παραδοσιακές χώρες εγκατάστασης, όπως οι ΗΠΑ και η Αυστραλία, οι ροές εμφανίζουν σχεδόν ισορροπία μεταξύ ανδρών και γυναικών, με τις γυναίκες να αντιπροσωπεύουν περίπου το 45% έως 49% των νέων εισροών. Στους σκανδιναβικούς προορισμούς παρατηρείται σαφής αύξηση της γυναικείας μετανάστευσης, με τη Σουηδία να προσεγγίζει πλέον την ισορροπία μεταξύ των φύλων. Αντιθέτως, σε χώρες της Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης, και ιδιαίτερα στην Αυστρία και τη Γερμανία, οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν λιγότερο από το ήμισυ των νέων αφίξεων.

Οι πρόσφατες τάσεις στη μετανάστευση από την Ελλάδα δείχνουν μια μετάβαση από την έντονη, τροφοδοτούμενη λόγω της κρίσης, έξοδο της δεκαετίας του 2010 σε ένα πιο διαφοροποιημένο και επιλεκτικό πρότυπο κινητικότητας. Η Γερμανία εξακολουθεί να έχει κεντρικό ρόλο, αλλά η σχετική της βαρύτητα μειώνεται, ενώ νέοι ευρωπαϊκοί προορισμοί αποκτούν μεγαλύτερη σημασία. Η μακρινή μετανάστευση προς τις παραδοσιακές υπερπόντιες χώρες παραμένει παρούσα, αλλά δεν αποτελεί πλέον τον κύριο άξονα των πρόσφατων ροών. Η σύγχρονη ελληνική μετανάστευση φαίνεται επομένως να χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ενδοευρωπαϊκή κινητικότητα, αυξημένη σύνδεση με την αγορά εργασίας και την εκπαίδευση, καθώς και από διαφοροποιημένα δημογραφικά χαρακτηριστικά ανάλογα με τη χώρα προορισμού.

³ **Σημείωση:** Τα στοιχεία αναφέρονται στη διαφορά μεταξύ της ετήσιας εισροής και της ετήσιας εκροής Ελλήνων πολιτών όλων των ηλικιών.

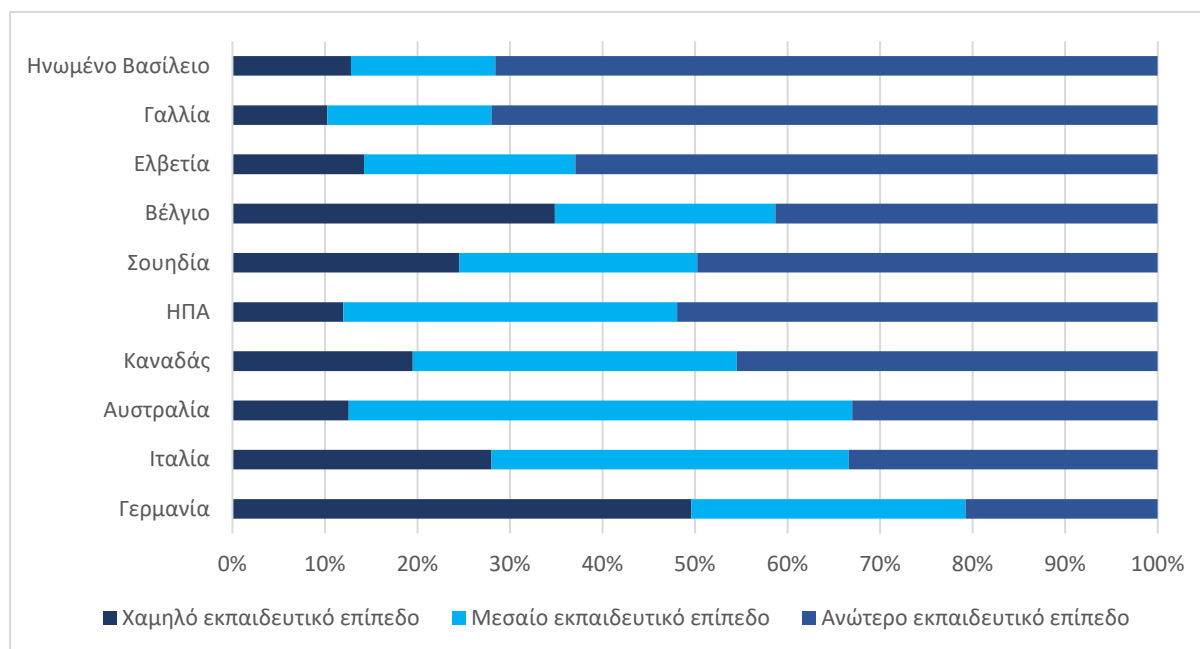
ΕΝΟΤΗΤΑ 3:

Αποτελέσματα στην αγορά εργασίας στις χώρες προορισμού

Η ένταξη των Ελλήνων μεταναστών, οι οποίοι είναι γεννημένοι στην Ελλάδα, στις αγορές εργασίας των χωρών του ΟΟΣΑ εξαρτάται από το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, τη χώρα εγκατάστασης, το φύλο, αλλά και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά των επιμέρους αγορών εργασίας. Εν προκειμένω, οι περισσότεροι Έλληνες μετανάστες στις χώρες του ΟΟΣΑ διαθέτουν μεσαίο ή υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, ενώ τα πιο πρόσφατα μεταναστευτικά κύματα εμφανίζουν ακόμη υψηλότερα εκπαιδευτικά προσόντα. Η εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνει ότι η σύγχρονη μετανάστευση των Ελλήνων πολιτών έχει σε μεγάλο βαθμό επιλεκτικό χαρακτήρα, καθώς περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό ατόμων με αυξημένες επαγγελματικές δεξιότητες και δυνατότητες ένταξης σε απαιτητικές αγορές εργασίας.

Ωστόσο, η εκπαιδευτική σύνθεση των Ελλήνων μεταναστών διαφοροποιείται σημαντικά ανά χώρα προορισμού. Χώρες, όπως η Γερμανία και η Ιταλία, εξακολουθούν να φιλοξενούν σημαντικό ποσοστό Ελλήνων μεταναστών με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης. Αυτό αντανακλά, σε μεγάλο βαθμό, παλαιότερα μεταναστευτικά κύματα, διαφορετικές επαγγελματικές διαδρομές και την ιστορική ζήτηση για εργατικό δυναμικό σε τεχνικούς, βιομηχανικούς ή λιγότερο εξειδικευμένους κλάδους. Αντιθέτως, σε χώρες, όπως η Ελβετία, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, ο ελληνικής καταγωγής μεταναστευτικός πληθυσμός εμφανίζεται σαφώς πιο εξειδικευμένος, με περισσότερους από έξι στους δέκα Έλληνες μετανάστες να κατέχουν τίτλο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Διάγραμμα 4). Η διαφοροποίηση αυτή υποδεικνύει ότι η γεωγραφία της ελληνικής μετανάστευσης συνδέεται όχι μόνο με την ποσότητα των ροών, αλλά και με το είδος των δεξιοτήτων που κατευθύνονται προς κάθε χώρα.

Σε όρους συμμετοχής στην αγορά εργασίας, οι Έλληνες μετανάστες στις χώρες του ΟΟΣΑ παρουσιάζουν ελαφρώς υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής σε σχέση με τον γηγενή πληθυσμό των χωρών υποδοχής. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι οι Έλληνες μετανάστες δεν αποτελούν μια περιθωριοποιημένη εργασιακά ομάδα, αλλά εντάσσονται στις αγορές εργασίας των χωρών υποδοχής με όρους που συχνά προσεγγίζουν εκείνους των γηγενών εργαζομένων. Ταυτόχρονα, οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο παραμένουν εμφανείς. Τόσο στους Έλληνες μετανάστες όσο και στους γηγενείς πληθυσμούς, οι άνδρες εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής και απασχόλησης από τις γυναίκες. Επομένως, τα εργασιακά αποτελέσματα των Ελλήνων μεταναστών φαίνεται να ακολουθούν σε μεγάλο βαθμό τα γενικότερα πρότυπα των αγορών εργασίας στις χώρες υποδοχής.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Εκπαιδευτικό επίπεδο Ελλήνων μεταναστών γεννημένων στην Ελλάδα, που διαμένουν σε επιλεγμένες χώρες του ΟΟΣΑ, ηλικίες 15–64, 2020/21

ΠΗΓΗ: OECD Database on Immigrants in OECD Countries (DIOC), 2020/21⁴

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τις πιθανότητες απασχόλησης των Ελλήνων μεταναστών. Οι υψηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες συνδέονται συστηματικά με καλύτερες επιδόσεις στην αγορά εργασίας, υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης και μεγαλύτερη επαγγελματική σταθερότητα. Ωστόσο, οι αποδόσεις της εκπαίδευσης δεν είναι ίδιες σε όλες τις χώρες προορισμού. Για τους Έλληνες μετανάστες με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης, τα ποσοστά απασχόλησης διαφέρουν σημαντικά μεταξύ χωρών. Σε προορισμούς, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Ελβετία και οι ΗΠΑ, τα εργασιακά αποτελέσματα αυτών των ομάδων είναι σχετικά ισχυρά. Αντιθέτως, στην Ιταλία και τη Γαλλία τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης είναι αισθητά χαμηλότερα. Η διαφοροποίηση αυτή πιθανόν συνδέεται με τις δομές των εθνικών αγορών εργασίας, τη ζήτηση για συγκεκριμένα επαγγέλματα, το επίπεδο ανεργίας, αλλά και τους μηχανισμούς ένταξης των μεταναστών.

Οι Έλληνες μετανάστες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης παρουσιάζουν σταθερά υψηλά ποσοστά απασχόλησης σχεδόν σε όλους τους βασικούς προορισμούς. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη σημασία των των εξειδικευμένων δεξιοτήτων ως μηχανισμών εργασιακής ένταξης. Οι υψηλά εκπαιδευμένοι Έλληνες μετανάστες φαίνεται να μπορούν να αξιοποιήσουν αποτελεσματικότερα

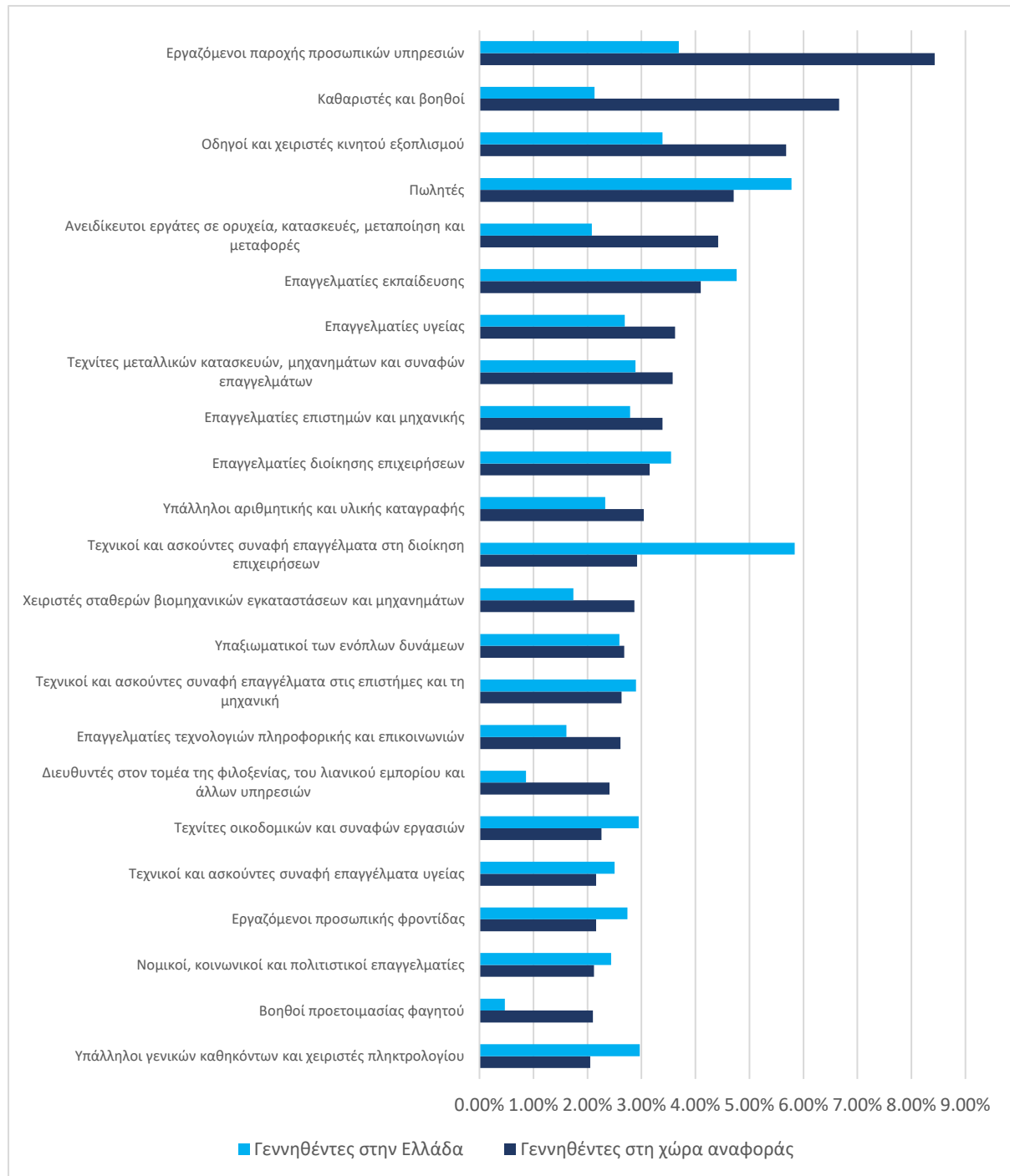
⁴ **Σημείωση:** Για το Βέλγιο, την Αυστραλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Σουηδία και τις ΗΠΑ, τα στοιχεία για το εκπαιδευτικό επίπεδο δεν είναι πλήρως διαθέσιμα, καθώς ένα μη αμελητέο ποσοστό του πληθυσμού ταξινομείται στην κατηγορία του άγνωστου εκπαιδευτικού επιπέδου. Ως εκ τούτου, τα συγκεκριμένα άτομα έχουν αφαιρεθεί από την κατανομή και οι εκτιμήσεις για τις συγκεκριμένες χώρες θα πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή. Λόγω περιορισμών στα διαθέσιμα δεδομένα για την Ολλανδία και την Τουρκία, οι χώρες αυτές δεν περιλαμβάνονται.

τις ευκαιρίες που προσφέρουν οι ανεπτυγμένες οικονομίες των χωρών του ΟΟΣΑ, ιδιαίτερα σε κλάδους που συνδέονται με την επιστήμη, την τεχνολογία, την υγεία, την εκπαίδευση, τη διοίκηση, τις επιχειρηματικές υπηρεσίες και την έρευνα. Η τάση αυτή επιβεβαιώνει ότι η πρόσφατη ελληνική μετανάστευση δεν αφορά μόνο αναζήτηση απασχόλησης γενικά, αλλά συχνά συνδέεται με τη διεθνή κινητικότητα ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού.

Ως προς την επαγγελματική κατανομή, οι Έλληνες μετανάστες συγκεντρώνονται κυρίως σε επαγγέλματα μεσαίας και υψηλής ειδίκευσης. Σε πολλές περιπτώσεις, η επαγγελματική τους θέση αντιστοιχεί στο επίπεδο των προσόντων τους, γεγονός που υποδηλώνει σχετικά επιτυχή ένταξη στις αγορές εργασίας των χωρών προορισμού. Παρ' όλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν περιπτώσεις υπερεκπαίδευσης, δηλαδή περιπτώσεις όπου οι εργαζόμενοι διαθέτουν υψηλότερα προσόντα από αυτά που απαιτεί η θέση εργασίας που κατέχουν. Τα ποσοστά υπερεκπαίδευσης μεταξύ των Ελλήνων μεταναστών διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ. Σε χώρες, όπως η Αυστραλία και η Ελβετία, οι Έλληνες εργαζόμενοι εμφανίζουν επίπεδα υπερεκπαίδευσης παρόμοια με εκείνα των γηγενών και των λοιπών μεταναστευτικών πληθυσμών. Στο Βέλγιο και την Ιταλία, τα ποσοστά υπερεκπαίδευσης των Ελλήνων είναι σε γενικές γραμμές συγκρίσιμα με εκείνα των γηγενών και χαμηλότερα από τον μέσο όρο των μεταναστών. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η περίπτωση της Ελβετίας και της Γαλλίας, όπου οι Έλληνες εργαζόμενοι είναι λιγότερο πιθανό να βρίσκονται σε κατάσταση υπερεκπαίδευσης σε σχέση με τον γηγενή πληθυσμό (Διάγραμμα 5).

Οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο είναι ιδιαίτερα εμφανείς και στο επίπεδο των επαγγελματικών διαδρομών. Οι Ελληνίδες μετανάστριες είναι πιθανότερο να απασχολούνται σε υψηλότερης ειδίκευσης μη χειρωνακτικά επαγγέλματα, όπως επαγγελματικές, διοικητικές, γραμματειακές και υπηρεσιακές θέσεις. Αντιθέτως, οι Έλληνες άνδρες μετανάστες συγκεντρώνονται περισσότερο σε τεχνικά επαγγέλματα, χειρωνακτικές ειδικότητες, χειρισμό μηχανημάτων και άλλες συναφείς επαγγελματικές κατηγορίες. Οι διαφορές αυτές αντανakλούν ευρύτερα έμφυλα πρότυπα κατανομής της εργασίας, αλλά ταυτόχρονα υποδηλώνουν ότι οι μεταναστευτικές επαγγελματικές διαδρομές δεν είναι ουδέτερες ως προς το φύλο αλλά διαμορφώνονται μέσα από συνδυασμό εκπαιδευτικών επιλογών, εργασιακών ευκαιριών, κοινωνικών προσδοκιών και δομών ζήτησης στις χώρες υποδοχής.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5: Κατανομή των εργαζομένων Ελλήνων μεταναστών σε χώρες του ΟΟΣΑ που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ανά επάγγελμα (ISCO 0–100), ηλικίες 15 ετών και άνω, 2020/21

ΠΗΓΗ: OECD Database on Immigrants in OECD Countries (DIOC)⁵, 2020/21 and ILO (2012) ISCO-08_vol1_web.pdf

⁵ **Σημείωση:** Στο σύνολο των χωρών του ΟΟΣΑ περιλαμβάνονται μόνο οι χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα. Εμφανίζονται μόνο τα επαγγέλματα που αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 2% του πληθυσμού που έχει γεννηθεί στην Ελλάδα.

Τέλος, οι μεταβιβάσεις χρημάτων προς την Ελλάδα από τη διασπορά παραμένουν σχετικά περιορισμένες ως ποσοστό του ΑΕΠ, παρά τη μακρά ιστορία ελληνικής μετανάστευσης. Τα εμβάσματα αντιστοιχούν περίπου στο 0,2% του ΑΕΠ, ποσοστό αρκετά χαμηλότερο από εκείνο που καταγράφεται σε γειτονικές χώρες. Παρά το περιορισμένο τους μακροοικονομικό βάρος, τα εμβάσματα έχουν ιδιαίτερη κοινωνική και συμβολική σημασία, καθώς αποτυπώνουν τη διατήρηση δεσμών ανάμεσα στους Έλληνες του εξωτερικού και τη χώρα καταγωγής τους. Οι ροές αυτές κορυφώθηκαν κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης, όταν οι ανάγκες στήριξης νοικοκυριών στην Ελλάδα ήταν αυξημένες, και συνεχίζουν να προέρχονται κυρίως από χώρες του ΟΟΣΑ, ιδίως από τις ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και τη Γερμανία.

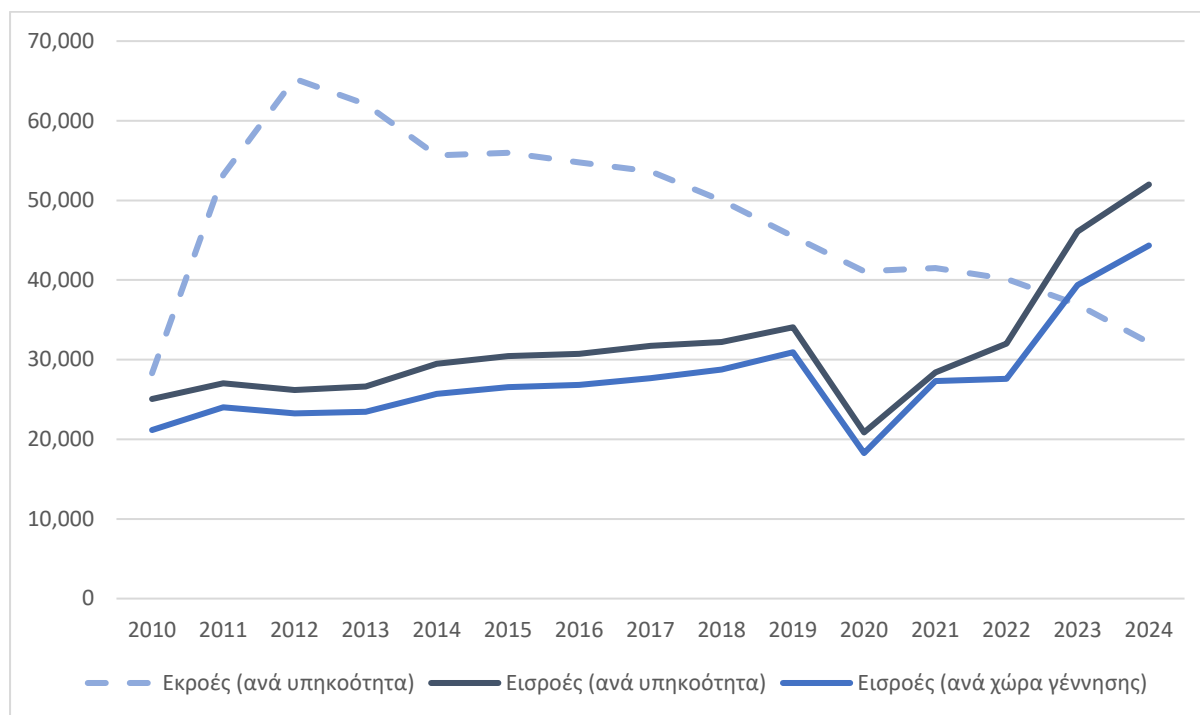
Τα εργασιακά χαρακτηριστικά των Ελλήνων μεταναστών στις χώρες του ΟΟΣΑ είναι σε μεγάλο βαθμό θετικά, ιδιαίτερα για όσους διαθέτουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι Έλληνες μετανάστες εμφανίζουν υψηλά επίπεδα συμμετοχής στην αγορά εργασίας, σημαντική παρουσία σε επαγγέλματα μεσαίας και υψηλής ειδίκευσης και, σε αρκετές χώρες, εργασιακές επιδόσεις συγκρίσιμες με εκείνες των γηγενών πληθυσμών. Ταυτόχρονα, οι διαφοροποιήσεις ανά χώρα, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης δείχνουν ότι η ένταξη στην αγορά εργασίας δεν είναι ενιαία ούτε αυτόματη. Εξαρτάται από τις δομές των αγορών εργασίας, την αναγνώριση προσόντων, τα επαγγελματικά δίκτυα, τις ευκαιρίες απασχόλησης και τα μεταναστευτικά καθεστώτα κάθε χώρας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4:

Επιστροφή Ελλήνων μεταναστών στην Ελλάδα

Η επιστροφή Ελλήνων μεταναστών στη χώρα έχει ενισχυθεί τα τελευταία χρόνια, σηματοδοτώντας μια σημαντική μεταβολή σε σχέση με την περίοδο που ακολούθησε την οικονομική κρίση του 2010. Μετά από μια παρατεταμένη φάση καθαρών εκροών, κατά την οποία μεγάλος αριθμός Ελλήνων αναζήτησε επαγγελματικές, εκπαιδευτικές και οικονομικές ευκαιρίες στο εξωτερικό, τα πρόσφατα στοιχεία δείχνουν μια σταδιακή αναστροφή της τάσης. Το 2023 περίπου 46.000 Έλληνες πολίτες επέστρεψαν στην Ελλάδα, αριθμός υψηλότερος από τους περίπου 37.000 που έφυγαν από τη χώρα την ίδια χρονιά (Διάγραμμα 6). Η εξέλιξη αυτή υποδηλώνει μια σταδιακή επανισορρόπηση των ροών ανθρώπινου κεφαλαίου και δείχνει ότι η Ελλάδα αρχίζει να ανακτά μέρος του πληθυσμού που είχε μετακινηθεί στο εξωτερικό την προηγούμενη δεκαετία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6: Εκτιμώμενες ετήσιες εισροές Ελλήνων, ανά υπηκοότητα και χώρα γέννησης, και εκροές Ελλήνων ανά υπηκοότητα, Ελλάδα, 2010–2024

ΠΗΓΗ: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ)

Ως προς τη σύγκριση των εισροών πολιτών προς τη χώρα υπηκοότητάς τους μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, τα στοιχεία της Eurostat δείχνουν ότι η Ελλάδα καταγράφει μία από τις

ισχυρότερες δυναμικές επαναπροσέλκυσης πολιτών την περίοδο 2021–2024, με πολύ περιορισμένο αριθμό χωρών να εμφανίζει υψηλότερους ετήσιους ρυθμούς αύξησης. Ειδικότερα, μεταξύ των 33 ευρωπαϊκών χωρών για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, το 2021, μόνο τρεις χώρες εμφάνισαν υψηλότερο ετήσιο ρυθμό αύξησης των εισροών πολιτών προς τη χώρα υπηκοότητάς τους από την Ελλάδα: η Ισπανία και η Λετονία, που είναι μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς και η Βόρεια Μακεδονία, που δεν είναι μέλος του ΟΟΣΑ, το 2022, οκτώ χώρες κατέγραψαν υψηλότερο ρυθμό από την Ελλάδα: η Πολωνία, η Λετονία, η Ουγγαρία και η Πορτογαλία, που είναι μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς και η Μάλτα, η Ρουμανία, το Λιχτενστάιν και η Βόρεια Μακεδονία, που δεν είναι μέλη του ΟΟΣΑ, το 2023, μόνο μία χώρα, το Μαυροβούνιο, που δεν είναι μέλος του ΟΟΣΑ, εμφάνισε υψηλότερο ρυθμό αύξησης από την Ελλάδα, ενώ το 2024, υψηλότερους ρυθμούς κατέγραψαν μόλις έξι χώρες: η Τσεχία, η Σλοβενία και η Ιρλανδία, που είναι μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς και η Κροατία, το Λιχτενστάιν και η Κύπρος, που δεν είναι μέλη του ΟΟΣΑ. Συνολικά, τα στοιχεία υποδηλώνουν ότι η Ελλάδα συγκαταλέγεται σταθερά μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών με τις ισχυρότερες επιδόσεις ως προς την επαναπροσέλκυση πολιτών της κατά την τελευταία τετραετία⁶ (για περισσότερες πληροφορίες δες Παράρτημα).

Ως προς τη σύγκριση των εκροών πολιτών από τη χώρα υπηκοότητάς τους μεταξύ των χωρών για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία στη Eurostat, τα δεδομένα δείχνουν ότι η Ελλάδα καταγράφει ιδιαίτερα θετική εικόνα την περίοδο 2021–2024. Σε αντίθεση με την ανάλυση των εισροών, στην περίπτωση των εκροών η ευνοϊκή επίδοση αποτυπώνεται σε χαμηλότερο ετήσιο ρυθμό μεταβολής, δηλαδή σε μικρότερη αύξηση ή, ακόμη καλύτερα, σε μείωση των εκροών πολιτών από τη χώρα τους.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι εκροές Ελλήνων πολιτών από την Ελλάδα μειώθηκαν από 41.505 άτομα το 2021 σε 32.141 άτομα το 2024. Η μεταβολή αυτή αντιστοιχεί σε σωρευτική μείωση 22,6% την περίοδο 2021–2024 και σε μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής, δηλαδή CAGR, -8,2%. Ειδικότερα, σε ετήσια βάση, το 2021, εννέα χώρες εμφάνισαν χαμηλότερο ετήσιο ρυθμό μεταβολής των εκροών πολιτών από τη χώρα υπηκοότητάς τους σε σχέση με την Ελλάδα: η

⁶ **Μεθοδολογική σημείωση:** Η σύγκριση βασίζεται αποκλειστικά στις ευρωπαϊκές χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα και συγκρίσιμα στοιχεία στη Eurostat για τις εισροές πολιτών προς τη χώρα υπηκοότητάς τους. Στη σύγκριση περιλαμβάνονται τόσο χώρες-μέλη όσο και μη μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς βασικό κριτήριο ήταν η ύπαρξη κοινής στατιστικής πηγής και μεθοδολογίας. Δεν συμπεριλήφθηκαν χώρες για τις οποίες τα σχετικά δεδομένα θα έπρεπε να αντληθούν από διαφορετικές πηγές ή εθνικά στατιστικά συστήματα, ώστε να διασφαλιστεί η μεθοδολογική συνέπεια και συγκρισιμότητα της ανάλυσης. Τα στοιχεία αυτά αποτελούν προσεγγιστικό δείκτη επαναπατριsmού, καθώς αποτυπώνουν εισροές πολιτών προς τη χώρα υπηκοότητάς τους και όχι κατ' ανάγκη μόνιμη επιστροφή. Ιδιαίτερη σημασία έχει το δημογραφικό και εκπαιδευτικό προφίλ των ατόμων που επιστρέφουν. Με βάση τα απογραφικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, τα οποία καλύπτουν έως το 2021, οι επαναπατρισθέντες είναι σε μεγάλο βαθμό νέοι και υψηλά εκπαιδευμένοι, γεγονός που δημιουργεί μια σημαντική ευκαιρία για την ενίσχυση της δεξαμενής δεξιοτήτων της χώρας. Περισσότεροι από τους μισούς όσους επέστρεψαν την περίοδο 2016–2021, συγκεκριμένα το 54%, ήταν ηλικίας 20–39 ετών. Ταυτόχρονα, τρεις στους πέντε διέθεταν τίτλο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ποσοστό πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο 23% μεταξύ των συνομηλίκων τους στην Ελλάδα που δεν είχαν μεταναστεύσει. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι η επιστροφή δεν αφορά μόνο έναν γενικό πληθυσμό μεταναστών, αλλά κυρίως άτομα με σημαντικό ανθρώπινο κεφάλαιο, διεθνή εμπειρία και αυξημένες δυνατότητες επαγγελματικής συμβολής.

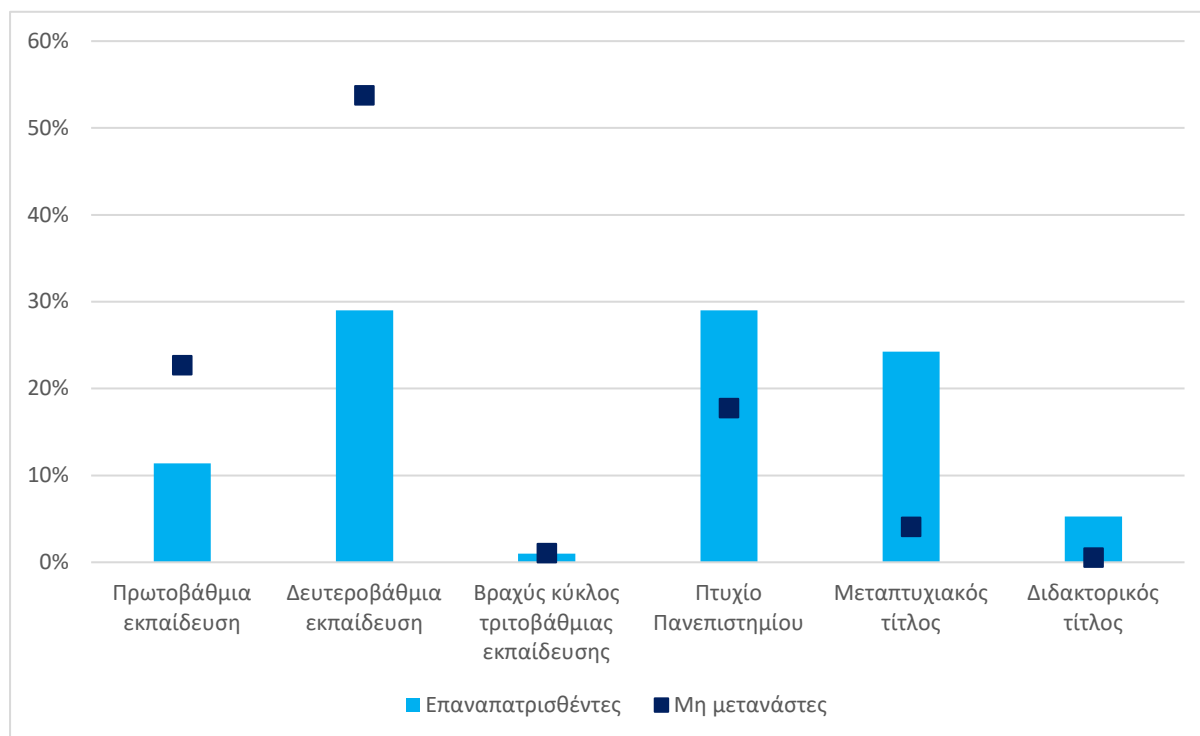
Ιταλία, η Ισλανδία, η Γαλλία, η Φινλανδία, η Πορτογαλία, η Σλοβενία και η Εσθονία, που είναι μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς και η Κύπρος και η Μάλτα, που δεν είναι μέλη του ΟΟΣΑ, το 2022, έξι χώρες κατέγραψαν χαμηλότερο ρυθμό μεταβολής από την Ελλάδα: η Λιθουανία, η Εσθονία και η Ισπανία, που είναι μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς και η Βουλγαρία, η Μάλτα και το Λιχτενστάιν, που δεν είναι μέλη του ΟΟΣΑ, το 2023, δέκα χώρες εμφάνισαν χαμηλότερο ρυθμό μεταβολής από την Ελλάδα: η Πολωνία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Αυστρία, η Σλοβενία, η Ισπανία και η Ισλανδία, που είναι μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς και η Μολδαβία, η Κροατία και η Ρουμανία, που δεν είναι μέλη του ΟΟΣΑ, ενώ το 2024, μόλις τρεις χώρες εμφάνισαν χαμηλότερο ετήσιο ρυθμό μεταβολής των εκροών από την Ελλάδα: η Ιρλανδία, που είναι μέλος του ΟΟΣΑ, καθώς και η Βουλγαρία και η Κροατία, που δεν είναι μέλη του ΟΟΣΑ⁷ (για περισσότερες πληροφορίες δες Παράρτημα).

Σε σωρευτική βάση για την περίοδο 2021–2024, η εικόνα είναι ακόμη πιο ισχυρή για την Ελλάδα. Μεταξύ των χωρών για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία τόσο για το 2021 όσο και για το 2024, μόνο δύο χώρες εμφανίζουν μεγαλύτερη μείωση των εκροών από την Ελλάδα: η Βουλγαρία και η Λιθουανία. Αυτό σημαίνει ότι η Ελλάδα συγκαταλέγεται στις χώρες με τη μεγαλύτερη αποκλιμάκωση εκροών πολιτών από τη χώρα υπηκοότητάς τους κατά την τελευταία τετραετία.

Συνολικά, τα στοιχεία υποδηλώνουν ότι η Ελλάδα δεν καταγράφει μόνο αυξημένη δυναμική εισροών/επιστροφών πολιτών της, αλλά και σημαντική αποκλιμάκωση των εκροών Ελλήνων πολιτών από τη χώρα. Ο συνδυασμός αυξημένων εισροών και μειωμένων εκροών ενισχύει την εικόνα σταδιακής αντιστροφής της αρνητικής μεταναστευτικής δυναμικής της προηγούμενης δεκαετίας.

Ακολούθως, οι επαναπατρισθέντες εμφανίζουν αισθητά υψηλότερη συγκέντρωση στις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης, ιδίως σε επίπεδο πτυχίου πανεπιστημίου, μεταπτυχιακού και διδακτορικού τίτλου, ενώ οι μη μετανάστες είναι άτομα με δευτεροβάθμια και, σε μικρότερο βαθμό, με πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Διάγραμμα 7). Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι η εμπειρία μετανάστευσης και επιστροφής συνδέεται ισχυρά με υψηλότερο εκπαιδευτικό κεφάλαιο, επιβεβαιώνοντας τον επιλεκτικό χαρακτήρα της πρόσφατης ελληνικής κινητικότητας. Συνεπώς, σημαντικό τμήμα των επαναπατρισθέντων τείνουν να διαθέτουν αυξημένα προσόντα, τα οποία μπορούν δυνητικά να ενισχύσουν την εγχώρια αγορά εργασίας, την έρευνα και την καινοτομία. Ωστόσο, η κατανομή αυτή δεν πρέπει να ερμηνευθεί μηχανιστικά ως αιτιώδης σχέση, αλλά ως ένδειξη ότι οι πολιτικές επαναπατρισμού χρειάζεται να εστιάσουν όχι μόνο στην επιστροφή ανθρώπινου δυναμικού, αλλά και στην ουσιαστική αξιοποίηση των δεξιοτήτων του μετά την επανένταξη στην Ελλάδα.

⁷ **Μεθοδολογική σημείωση:** Η σύγκριση βασίζεται αποκλειστικά στις χώρες για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα και συγκρίσιμα στοιχεία στη Eurostat για τις εκροές πολιτών από τη χώρα υπηκοότητάς τους. Στη σύγκριση περιλαμβάνονται τόσο χώρες-μέλη όσο και μη μέλη του ΟΟΣΑ, καθώς βασικό κριτήριο ήταν η ύπαρξη κοινής στατιστικής πηγής και μεθοδολογίας. Δεν συμπεριλήφθηκαν χώρες για τις οποίες τα σχετικά δεδομένα θα έπρεπε να αντληθούν από διαφορετικές πηγές ή εθνικά στατιστικά συστήματα, ώστε να διασφαλιστεί η μεθοδολογική συνέπεια και συγκρισιμότητα της ανάλυσης. Τα στοιχεία αυτά αποτυπώνουν εκροές πολιτών από τη χώρα υπηκοότητάς τους και όχι κατ' ανάγκη μόνιμη μετανάστευση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7: Έλληνες επαναπατρισθέντες και άτομα που δεν έφυγαν ποτέ από την Ελλάδα, ανά επίπεδο εκπαίδευσης που ολοκλήρωσαν, ηλικίες 15 ετών και άνω, Απογραφή 2021

ΠΗΓΗ: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Απογραφή Πληθυσμού και Κατοικιών 2021: Στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα (Έλληνες και αλλοδαποί πολίτες), Αθήνα⁸

Η πλειονότητα των πρόσφατων επαναπατρισθέντων προέρχεται από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σημασία της ενδοευρωπαϊκής κινητικότητας για τη σύγχρονη ελληνική μετανάστευση. Περίπου το 83% των ατόμων που επέστρεψαν διέμενε προηγουμένως σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα, ενώ το 56% προερχόταν από χώρες της ΕΕ. Η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούν τις δύο σημαντικότερες χώρες προηγούμενης διαμονής, καθώς μαζί αντιστοιχούν στο 43% του συνόλου των επιστροφών. Η εξέλιξη αυτή αντανάκλα τα ισχυρά δίκτυα κυκλικής κινητικότητας που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ της Ελλάδας και βασικών ευρωπαϊκών προορισμών, ιδίως μετά την κρίση. Δείχνει επίσης ότι η μετανάστευση δεν είναι πάντοτε μόνιμη ή οριστική, αλλά μπορεί να εντάσσεται σε πιο σύνθετες διαδρομές επαγγελματικής, οικογενειακής και κοινωνικής κινητικότητας.

Η χωρική εγκατάσταση των επαναπατρισθέντων στην Ελλάδα παρουσιάζει έντονη συγκέντρωση στα μεγάλα αστικά κέντρα. Το 42% εγκαθίσταται στην Αττική, κυρίως στην Αθήνα, ενώ το 18%

⁸ **Σημείωση:** Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει τα άτομα που ξεκίνησαν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση αλλά δεν την ολοκλήρωσαν (ISCED 0–1). Αντίστοιχα, η δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει τα άτομα που ξεκίνησαν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση αλλά δεν την ολοκλήρωσαν, καθώς και όσους ολοκλήρωσαν μεταδευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 2–4). Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης, ως μη μετανάστες ορίζονται οι Έλληνες πολίτες που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και δήλωσαν, κατά τον χρόνο της απογραφής, ότι δεν είχαν ζήσει ποτέ στο εξωτερικό.

κατευθύνεται στην Κεντρική Μακεδονία, με επίκεντρο τη Θεσσαλονίκη. Η συγκέντρωση αυτή συνδέεται με τη μεγαλύτερη διαθεσιμότητα θέσεων εργασίας, την ύπαρξη πιο διαφοροποιημένων αγορών απασχόλησης, την πρόσβαση σε υπηρεσίες, αλλά και την παρουσία κοινωνικών και οικογενειακών δικτύων. Επίσης, τέσσερις στους πέντε επαναπατρισθέντες επιστρέφουν στην περιφέρεια καταγωγής τους, στοιχείο που δείχνει ότι οι οικογενειακοί, κοινωνικοί και τοπικοί δεσμοί εξακολουθούν να διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση επιστροφής. Τα ποσοστά επιστροφής στην περιφέρεια καταγωγής είναι υψηλότερα στη Βόρεια και Κεντρική Ελλάδα, ενώ εμφανίζονται χαμηλότερα στην Αττική, γεγονός που πιθανόν συνδέεται με την πιο σύνθετη κινητικότητα προς και από τη μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας.

Ως προς τα κίνητρα της επιστροφής, ο επαναπατρισμός με την ευρύτερη έννοια παραμένει ο κυρίαρχος λόγος. Περισσότεροι από τους μισούς αναφέρουν την επιστροφή στην πατρίδα ως βασικό κίνητρο, γεγονός που υποδηλώνει τη σημασία των οικογενειακών δεσμών, της συναισθηματικής σύνδεσης με τη χώρα, της επιθυμίας επανένταξης στο οικείο κοινωνικό περιβάλλον και της προοπτικής μακροχρόνιας εγκατάστασης στην Ελλάδα. Ωστόσο, τα οικονομικά και επαγγελματικά κίνητρα είναι επίσης σημαντικά. Ανάλογα με την περίοδο επιστροφής, το 18% έως 22% των επαναπατρισθέντων δηλώνει ότι επέστρεψε για λόγους απασχόλησης. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι η επιστροφή δεν αποτελεί αποκλειστικά συναισθηματική ή οικογενειακή επιλογή, αλλά συνδέεται και με την αναζήτηση επαγγελματικών ευκαιριών στην Ελλάδα, ιδίως σε περιόδους σχετικής βελτίωσης των οικονομικών συνθηκών.

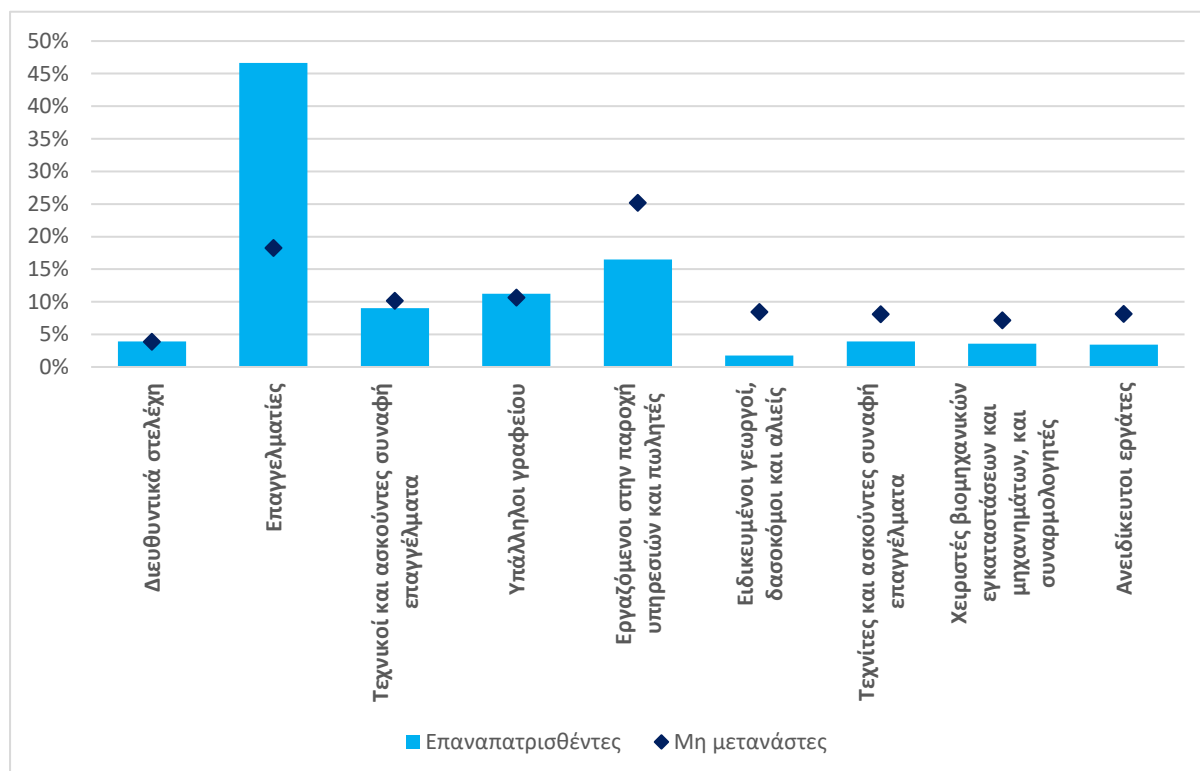
Η επανένταξη των επαναπατρισθέντων στην ελληνική αγορά εργασίας δεν είναι πάντοτε άμεση ούτε ομοιόμορφη. Τα εργασιακά αποτελέσματα διαφοροποιούνται ανάλογα με τον χρόνο που έχει περάσει από την επιστροφή, την περιφέρεια εγκατάστασης, το εκπαιδευτικό επίπεδο και το επαγγελματικό προφίλ. Με βάση τα στοιχεία της απογραφής του 2021, το ποσοστό απασχόλησης ήταν σημαντικά υψηλότερο μεταξύ όσων είχαν επιστρέψει και ζούσαν ήδη πέντε χρόνια στη χώρα, φτάνοντας το 72%, σε σύγκριση με όσους είχαν επιστρέψει πολύ πρόσφατα, για τους οποίους το αντίστοιχο ποσοστό ήταν μόλις 46%.

Το εκπαιδευτικό επίπεδο λειτουργεί ως καθοριστικός παράγοντας για την επαγγελματική αποκατάσταση μετά την επιστροφή. Η ανεργία παραμένει συγκριτικά χαμηλότερη μεταξύ των επαναπατρισθέντων με υψηλά προσόντα, γεγονός που επιβεβαιώνει τη σημασία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για την πρόσβαση στην απασχόληση. Ενδεικτικά, το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται σε 12% μεταξύ των κατόχων διδακτορικού τίτλου και σε 15% μεταξύ όσων διαθέτουν μεταπτυχιακό τίτλο. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι τα υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα εξακολουθούν να παρέχουν ισχυρά πλεονεκτήματα στην αγορά εργασίας, ακόμη και σε ένα περιβάλλον όπου η απορρόφηση εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού δεν είναι πάντοτε εύκολη ή άμεση.

Σε επίπεδο επαγγελματικής κατανομής, οι επαναπατρισθέντες συγκεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό σε επαγγέλματα υψηλής ειδίκευσης. Σχεδόν οι μισοί, περίπου το 47%, εργάζονται ως επαγγελματίες, ποσοστό πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο 18% μεταξύ των ατόμων που δεν έχουν μεταναστεύσει. Η παρουσία τους είναι ιδιαίτερα έντονη σε τομείς όπως η υγεία, οι φυσικές

επιστήμες, η μηχανική και οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών. Αυτό δείχνει ότι η επιστροφή μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός ενίσχυσης εξαιρετικά σημαντικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας, ιδίως όταν αφορά άτομα με εξειδικευμένη εμπειρία, διεθνείς επαγγελματικές διαδρομές και δεξιότητες που είναι χρήσιμες για την παραγωγική αναβάθμιση της χώρας (Διάγραμμα 8).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8: Επαγγελματική κατανομή των Ελλήνων επαναπατρισθέντων και των μη μεταναστών, ηλικίας 15 ετών και άνω, Απογραφή 2021

ΠΗΓΗ: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Απογραφή Πληθυσμού και Κατοικιών 2021: Στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα — Έλληνες και αλλοδαποί πολίτες, Αθήνα⁹

Η επιστροφή μεταναστών στην Ελλάδα αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική αλλά σύνθετη εξέλιξη. Από τη μία πλευρά, η αύξηση των επιστροφών και η υπεροχή τους έναντι των εκροών το 2023 δείχνουν ότι η χώρα εισέρχεται σε μια φάση μερικής αναστροφής των απωλειών ανθρώπινου κεφαλαίου που χαρακτήρισαν την περίοδο της κρίσης. Από την άλλη πλευρά, η επιτυχία αυτής της διαδικασίας εξαρτάται από την ικανότητα της ελληνικής οικονομίας και των θεσμών να ενσωματώσουν αποτελεσματικά τους επαναπατρισθέντες. Το γεγονός ότι η πλειονότητα όσων επιστρέφουν είναι κυρίως νέοι, υψηλά εκπαιδευμένοι και ασκούν επαγγέλματα υψηλής

⁹ **Σημείωση:** Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης, ως μη μετανάστες ορίζονται οι Έλληνες πολίτες που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και οι οποίοι δήλωσαν, κατά την απογραφή, ότι δεν είχαν ζήσει ποτέ στο εξωτερικό.

ειδίκευσης δημιουργεί σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες. Εντούτοις, αυτές οι δυνατότητες μπορούν να αξιοποιηθούν μόνο εφόσον συνοδεύονται από πολιτικές που διευκολύνουν την εργασιακή επανένταξη, ενισχύουν την αξιοκρατία, μειώνουν τα εμπόδια στην επιχειρηματικότητα και διαμορφώνουν ένα πιο ελκυστικό περιβάλλον για την παραμονή και την επαγγελματική εξέλιξη στην Ελλάδα.

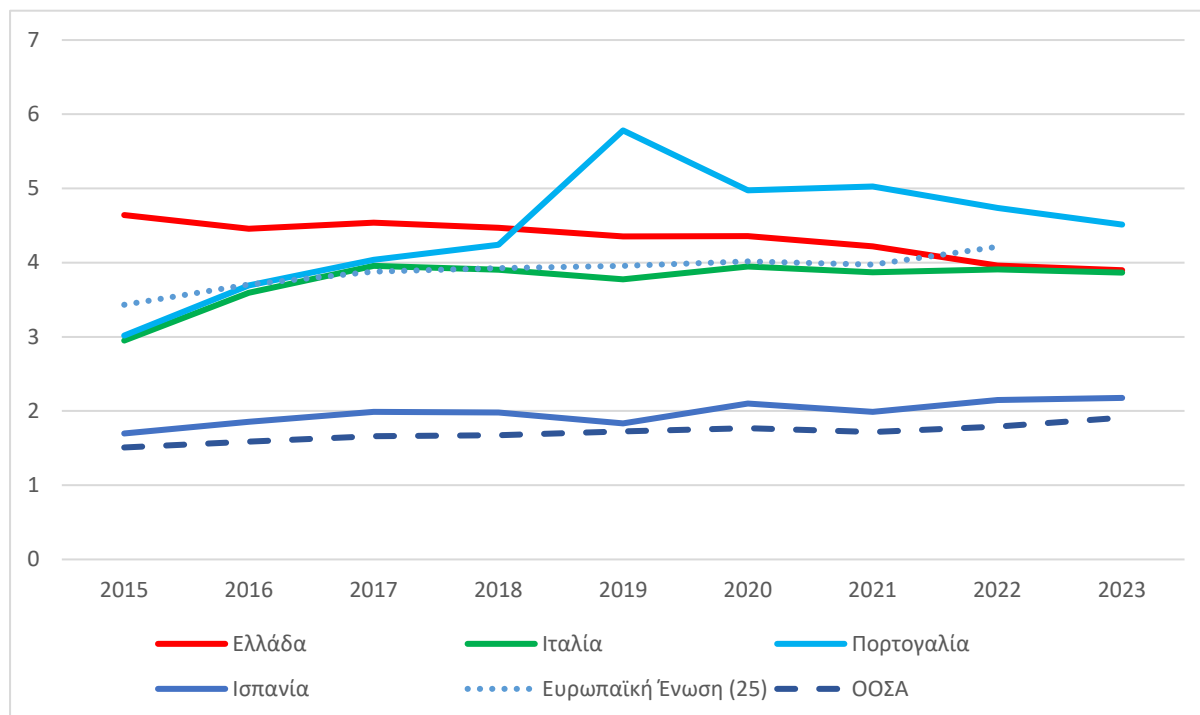
ΕΝΟΤΗΤΑ 5:

Εκπαιδευτική και επιστημονική κινητικότητα των Ελλήνων στο εξωτερικό

Η διεθνής κινητικότητα αποτελεί διαρθρωτικό χαρακτηριστικό του ελληνικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης και έρευνας. Δεν πρόκειται για ένα περιφερειακό ή συγκυριακό φαινόμενο, αλλά για μια σταθερή διάσταση της σχέσης της Ελλάδας με τον διεθνή ακαδημαϊκό και ερευνητικό χώρο. Η μετακίνηση φοιτητών, υποψήφιων διδασκόντων, ερευνητών και πανεπιστημιακών στο εξωτερικό έχει συμβάλει στη διαμόρφωση ισχυρών επιστημονικών δεσμών με κορυφαία εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα, στην απόκτηση προηγμένων δεξιοτήτων και στη συμμετοχή των Ελλήνων σε διεθνή δίκτυα γνώσης. Παράλληλα, όμως, η διαρκής εκροή υψηλά εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις για την εγχώρια διδακτική, ερευνητική και καινοτομική ικανότητα της χώρας.

Η Ελλάδα παρουσιάζει έναν ιδιαίτερο συνδυασμό υψηλής συμμετοχής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και σχετικά αδύναμων εργασιακών αποτελεσμάτων για τους νέους πτυχιούχους. Περισσότεροι από τους μισούς Έλληνες ηλικίας 20–24 ετών είναι εγγεγραμμένοι στην ανώτατη εκπαίδευση, ποσοστό που συγκαταλέγεται μεταξύ των υψηλότερων στον ΟΟΣΑ. Το στοιχείο αυτό αποτυπώνει τη μεγάλη κοινωνική και οικογενειακή επένδυση στην εκπαίδευση, καθώς και τη διαχρονική σημασία που αποδίδεται στην απόκτηση πανεπιστημιακών τίτλων. Ωστόσο, η υψηλή εκπαιδευτική συμμετοχή δεν μεταφράζεται πάντοτε σε αντίστοιχα ισχυρές εργασιακές προοπτικές. Η ανεργία μεταξύ των νέων με τριτοβάθμια εκπαίδευση παραμένει η υψηλότερη στον ΟΟΣΑ, στο 13%, έναντι μέσου όρου 5%. Ταυτόχρονα, η υπερεκπαίδευση αφορά το 37% των νέων πτυχιούχων, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27, που ανέρχεται στο 22%. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν μια σημαντική αναντιστοιχία μεταξύ εκπαιδευτικών προσόντων και διαθέσιμων θέσεων εργασίας στην ελληνική αγορά.

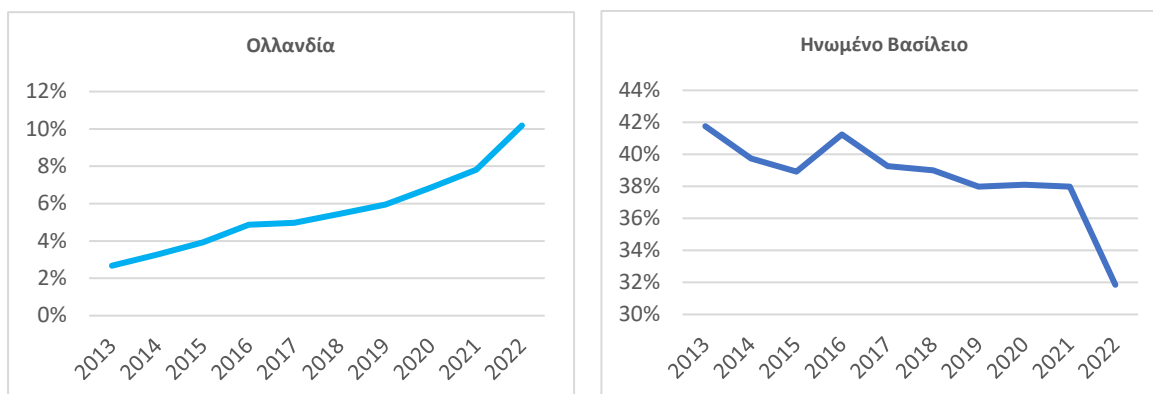
Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η φοιτητική κινητικότητα προς το εξωτερικό παραμένει υψηλότερη από τους μέσους όρους της ΕΕ και του ΟΟΣΑ, αν και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μικρή υποχώρηση. Περίπου το 4% των Ελλήνων φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν εγγεγραμμένο σε ιδρύματα του εξωτερικού το 2023, ποσοστό που εξακολουθεί να υπερβαίνει σταθερά τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Ωστόσο, η διεθνής κινητικότητα μειώθηκε ελαφρώς την περίοδο 2020–2022 κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (Διάγραμμα 9).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9: Ποσοστό των ημεδαπών φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που είναι εγγεγραμμένοι σε προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο εξωτερικό (%), 2015–2023

ΠΗΓΗ: OECD Education at a Glance, (<http://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>)

Τα πρότυπα προορισμού των Ελλήνων φοιτητών στο εξωτερικό μεταβάλλονται. Το Ηνωμένο Βασίλειο παραμένει ο σημαντικότερος προορισμός για Έλληνες διεθνείς φοιτητές, ιδίως σε επίπεδο προπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών. Παρ' όλα αυτά, μετά το Brexit καταγράφεται αισθητή μείωση των εγγραφών Ελλήνων φοιτητών στα βρετανικά πανεπιστήμια. Οι ετήσιες εγγραφές μειώθηκαν από περίπου 10.000 σε λίγο πάνω από 7.000 το 2022, εξέλιξη που συνδέεται με τις αλλαγές στα δίδακτρα και στους κανόνες θεωρήσεων εισόδου για τους φοιτητές από χώρες της ΕΕ (Διάγραμμα 10). Παρά τη μείωση αυτή, το Ηνωμένο Βασίλειο διατηρεί την ελκυστικότητά του λόγω της φήμης των πανεπιστημίων του, της αγγλικής γλώσσας και της μακράς παράδοσης ελληνικής φοιτητικής παρουσίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 10: Ποσοστό των Ελλήνων προπτυχιακών φοιτητών που είναι εγγεγραμμένοι στην Ολλανδία (αριστερά) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (δεξιά) επί του συνόλου των Ελλήνων προπτυχιακών φοιτητών που είναι εγγεγραμμένοι στο εξωτερικό, 2013–2022

ΠΗΓΗ: OECD Education at a Glance, (<http://www.oecd.org/education/education-at-a-glance/>)

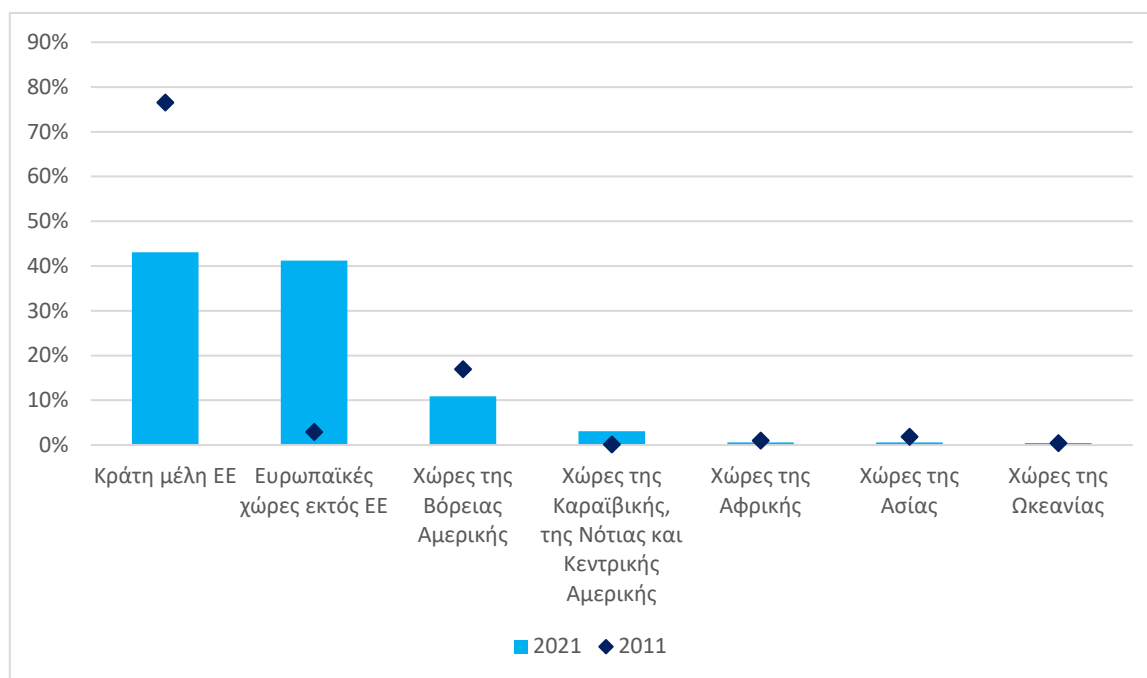
Την ίδια στιγμή, άλλοι ευρωπαϊκοί προορισμοί ενισχύουν τη θέση τους. Η Βουλγαρία, η Γερμανία και η Ολλανδία αποκτούν μεγαλύτερη σημασία, ιδίως σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών. Η εγγραφή Ελλήνων φοιτητών σε μεταπτυχιακά προγράμματα συγκεντρώνεται κυρίως στη Βουλγαρία, με ποσοστό 20%, στην Ολλανδία, με 15%, και στη Γερμανία, με 13%. Η επιλογή αυτών των χωρών αντανάκλα διαφορετικούς παράγοντες, όπως το κόστος σπουδών και διαβίωσης, τη γλώσσα διδασκαλίας, τη διαθεσιμότητα αγγλόφωνων προγραμμάτων, τη φήμη συγκεκριμένων επιστημονικών πεδίων, αλλά και τις μελλοντικές επαγγελματικές προοπτικές στις αντίστοιχες αγορές εργασίας. Η μετατόπιση αυτή δείχνει ότι η ελληνική φοιτητική κινητικότητα γίνεται πιο διαφοροποιημένη και λιγότερο εξαρτημένη από έναν μόνο παραδοσιακό προορισμό.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η παρουσία Ελλήνων κατόχων διδακτορικού τίτλου στο εξωτερικό. Περισσότεροι από 17.000 Έλληνες διδάκτορες ζουν εκτός Ελλάδας, συγκροτώντας ένα σημαντικό μέρος της δυνητικής ερευνητικής δεξαμενής της χώρας. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΟΟΣΑ, οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις εντοπίζονται στις ΗΠΑ, τη Γερμανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ελβετία και τη Γαλλία. Η παρουσία αυτή αναδεικνύει την ισχυρή διεθνοποίηση του ελληνικού ερευνητικού δυναμικού, αλλά ταυτόχρονα θέτει ερωτήματα για την ικανότητα του ελληνικού συστήματος να συγκρατήσει ή να επαναπροσελκύσει άτομα με υψηλή εξειδίκευση, ερευνητική εμπειρία και δυνατότητα συμβολής στην παραγωγή νέας γνώσης.

Η επιστροφή Ελλήνων κατόχων διδακτορικού τίτλου φαίνεται να συνδέεται περισσότερο με την έρευνα στην Ευρώπη παρά με πιο μακρινούς προορισμούς (Διάγραμμα 11). Παρότι οι ΗΠΑ αποτελούν έναν από τους βασικούς προορισμούς για Έλληνες διδάκτορες, η επιστροφή από εκεί παραμένει συγκριτικά περιορισμένη. Αντιθέτως, η επιστροφή κατά κύριο λόγο πραγματοποιείται από άτομα που βρίσκονταν σε ευρωπαϊκές χώρες, γεγονός που υποδηλώνει ότι τα ευρωπαϊκά ερευνητικά συστήματα ευνοούν περισσότερο μορφές κυκλικής κινητικότητας. Η γεωγραφική εγγύτητα, τα ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα, τα δίκτυα συνεργασίας, αλλά και η ευκολότερη μετακίνηση εντός της Ευρώπης φαίνεται να διευκολύνουν την επανασύνδεση με την Ελλάδα. Αντίθετα, οι Έλληνες διδάκτορες που έχουν ενταχθεί στο ακαδημαϊκό ή ερευνητικό

περιβάλλον των ΗΠΑ είναι λιγότερο πιθανό να επιστρέψουν, πιθανόν λόγω καλύτερων επαγγελματικών προοπτικών, υψηλότερων αποδοχών και ισχυρότερων ερευνητικών υποδομών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 11: Κατανομή των Ελλήνων πολιτών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και επέστρεψαν στην Ελλάδα με διδακτορικό τίτλο κατά την πενταετία πριν από την απογραφή, ανά περιφέρεια προηγούμενης κατοικίας, Απογραφές 2021 και 2011

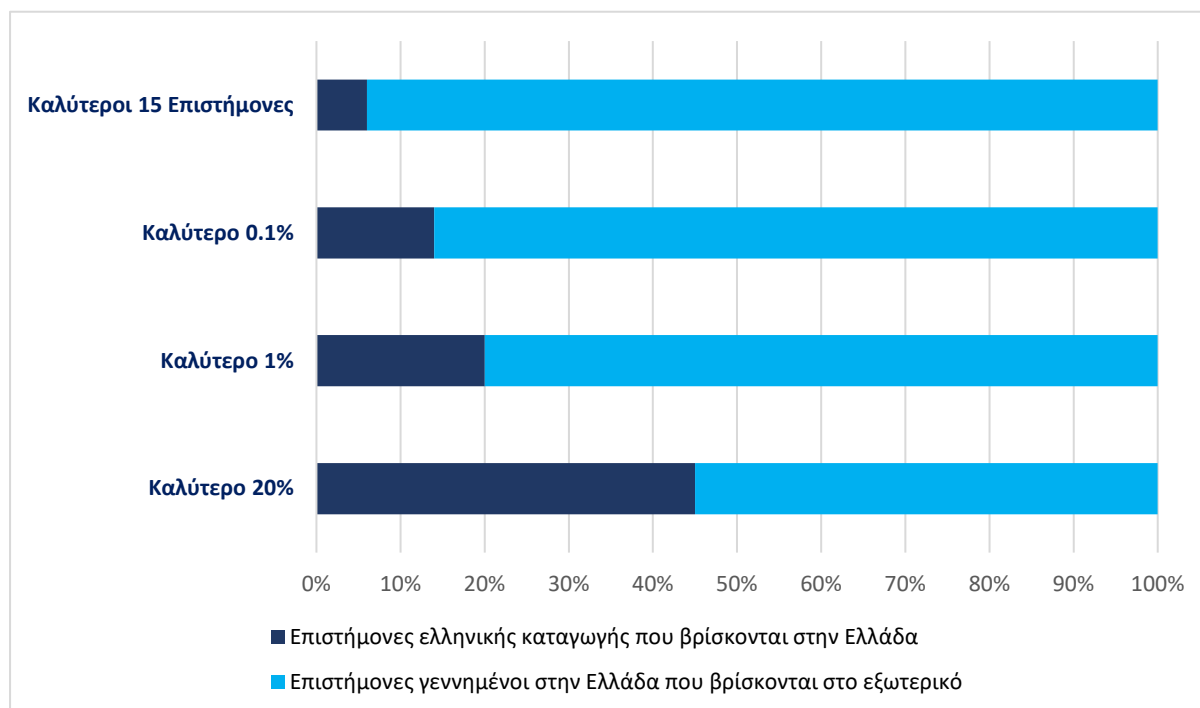
ΠΗΓΗ: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Απογραφές Πληθυσμού και Κατοικιών 2011 και 2021: Στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα — Έλληνες και αλλοδαποί πολίτες, Αθήνα¹⁰

Πέρα από τους Έλληνες που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, ιδιαίτερη σημασία έχει και η ευρύτερη επιστημονική διασπορά ελληνικής καταγωγής. Πρόκειται για ένα δυναμικό σύνολο επιστημόνων που περιλαμβάνει τόσο Έλληνες γεννημένους στην Ελλάδα όσο και επιστήμονες μεταγενέστερων γενεών με ελληνική καταγωγή. Το 2021 είχαν χαρτογραφηθεί περίπου 64.000 επιστήμονες ελληνικής προέλευσης, εκ των οποίων το 44% ήταν συνδεδεμένο με ιδρύματα του εξωτερικού.

¹⁰ **Σημείωση:** Δεδομένου ότι ο πληθυσμός αναφοράς αποτελείται από άτομα που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα από το εξωτερικό κατά την τελευταία πενταετία πριν από την ημερομηνία αναφοράς της Απογραφής 2021, το έτος 2021 καλύπτει την περίοδο 1.1.2021–22.10.2021, ενώ το έτος 2016 καλύπτει την περίοδο 23.10.2016–31.12.2016. Οι επαναπατρισθέντες περιλαμβάνουν Έλληνες πολίτες που βρίσκονταν προηγουμένως στο εξωτερικό και επέστρεψαν στην Ελλάδα κατά την πενταετία πριν από τη συλλογή των δεδομένων. Στην Απογραφή 2021, το Ηνωμένο Βασίλειο ταξινομείται ως ευρωπαϊκή χώρα εκτός ΕΕ, μετά το Brexit. Ως αποτέλεσμα, μέρος της παρατηρούμενης αύξησης των επιστροφών από ευρωπαϊκές χώρες εκτός ΕΕ με την πάροδο του χρόνου αντανakλά αλλαγές στην ταξινόμηση των χωρών και όχι μεταβολή στα πρότυπα των χωρών προηγούμενης κατοικίας.

Η διεθνής διάσταση γίνεται ακόμη πιο έντονη όταν εξετάζονται οι επιστήμονες με την υψηλότερη ερευνητική απήχηση. Μεταξύ των πλέον αναγνωρισμένων ερευνητών, το 80% όσων ανήκουν στο παγκόσμιο κορυφαίο 1% και το 86% όσων ανήκουν στο κορυφαίο 0,1% εργάζονται εκτός Ελλάδας. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ένα πολύ σημαντικό μέρος της υψηλής ερευνητικής αριστείας ελληνικής προέλευσης παράγεται στο εξωτερικό (Διάγραμμα 12).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 12: Συγκριτική κατανομή των επιστημόνων ελληνικής καταγωγής υψηλής επιστημονικής απήχησης με ιδρυματική σύνδεση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, 2021

ΠΗΓΗ: Ioannidis (2021)¹¹

Η εικόνα αυτή έχει διττή σημασία. Από τη μία πλευρά, αναδεικνύει τη διεθνή δυναμική, την ποιότητα και την αναγνωρισιμότητα του ελληνικού επιστημονικού ανθρώπινου δυναμικού. Οι Έλληνες επιστήμονες και οι επιστήμονες ελληνικής καταγωγής έχουν ισχυρή παρουσία σε κορυφαία ερευνητικά περιβάλλοντα, συμβάλλουν στην παραγωγή γνώσης υψηλής απήχησης και λειτουργούν ως γέφυρες μεταξύ της Ελλάδας και της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας. Από την άλλη πλευρά, η μεγάλη συγκέντρωση των κορυφαίων επιστημόνων στο εξωτερικό υπογραμμίζει τα όρια του εγχώριου ερευνητικού συστήματος ως προς την προσέλκυση, τη συγκράτηση και την επαγγελματική αξιοποίηση ερευνητών υψηλού επιπέδου.

¹¹ **Σημείωση:** Οι επιστήμονες συγγραφείς ελληνικής καταγωγής περιλαμβάνουν τόσο επιστήμονες που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα όσο και επιστήμονες της διασποράς δεύτερης και μεταγενέστερης γενιάς.

Οι Έλληνες ακαδημαϊκοί που εργάζονται στο εξωτερικό εκφράζουν ενδιαφέρον για πιθανή επιστροφή, ιδίως όσοι δεν έχουν ακόμη μόνιμες θέσεις. Περίπου 59% θα εξέταζε το ενδεχόμενο να αναλάβει ακαδημαϊκή θέση στην Ελλάδα (Deon Policy Institute, 2025). Ωστόσο, η πρόθεση αυτή συνοδεύεται από σοβαρές επιφυλάξεις. Οι βασικές ανησυχίες αφορούν τις χαμηλές αμοιβές, την περιορισμένη χρηματοδότηση της έρευνας, τη γραφειοκρατία, τα ζητήματα θεσμικής διακυβέρνησης και την αίσθηση αδύναμης αξιοκρατίας. Αυτοί οι παράγοντες λειτουργούν αποτρεπτικά, ιδίως για άτομα που έχουν κοινωνικοποιηθεί επαγγελματικά σε ερευνητικά περιβάλλοντα με υψηλότερους πόρους, πιο σταθερές διαδικασίες αξιολόγησης και καλύτερες δυνατότητες επιστημονικής εξέλιξης (Deon Policy Institute, 2025).

Με βάση τα στοιχεία της OECD Scientific Author Mobility Database, επιβεβαιώνεται ότι η Ελλάδα καταγράφει ποσοστό επιστροφών επιστημονικών συγγραφέων 2,21%, βάσει αλλαγής της κύριας καταγεγραμμένης ιδρυματικής τους υπαγωγής/affiliation. Το ποσοστό αυτό την κατατάσσει στην τρίτη υψηλότερη θέση μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, μαζί με το Ισραήλ, καθώς υψηλότερα ποσοστά εμφανίζουν μόνο η Ισλανδία (3,32%) και η Κόστα Ρίκα (3,01%). Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο από τα αντίστοιχα ποσοστά μεγάλων ερευνητικών συστημάτων, όπως Γερμανία 1,46%, Γαλλία 1,92% και ΗΠΑ 0,95%. Η Ελλάδα εμφανίζει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά επιστροφής επιστημονικών συγγραφέων στον ΟΟΣΑ, βάσει αλλαγής ιδρυματικής τους υπαγωγής/affiliation, γεγονός που υποδηλώνει ισχυρή δυναμική επιστημονικής κινητικότητας προς τη χώρα¹².

Συνεπώς, η πιθανή επιστροφή Ελλήνων ακαδημαϊκών και ερευνητών δεν μπορεί να βασιστεί αποκλειστικά στο συναισθηματικό δέσιμο με τη χώρα. Απαιτείται ένα συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών που να αντιμετωπίζει τους βασικούς λόγους απομάκρυνσης και παραμονής στο εξωτερικό. Οι υψηλότερες αποδοχές, η αύξηση των ερευνητικών πόρων, η στήριξη νέων ερευνητικών ομάδων, η μείωση της διοικητικής επιβάρυνσης και η ενίσχυση της θεσμικής αξιοπιστίας αποτελούν κρίσιμες προϋποθέσεις. Εξίσου σημαντική είναι η διαμόρφωση διαφανών και αξιοκρατικών διαδικασιών πρόσληψης και εξέλιξης, ώστε οι Έλληνες επιστήμονες του εξωτερικού να αντιλαμβάνονται την επιστροφή όχι ως επαγγελματικό ρίσκο, αλλά ως πραγματική δυνατότητα ακαδημαϊκής και ερευνητικής ανάπτυξης.

Με βάση όλα τα προαναφερθέντα, η παρουσία Ελλήνων φοιτητών, διδασκόντων, ερευνητών και ακαδημαϊκών στο εξωτερικό αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της σύγχρονης ελληνικής διασποράς. Η διεθνής αυτή κινητικότητα έχει σημαντικά οφέλη, καθώς ενισχύει την εξωστρέφεια, δημιουργεί δίκτυα γνώσης, αναβαθμίζει τις δεξιότητες και συνδέει την Ελλάδα με κορυφαία εκπαιδευτικά και ερευνητικά οικοσυστήματα. Ταυτόχρονα, όμως, δημιουργεί προκλήσεις για το ελληνικό σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης, έρευνας και καινοτομίας, ιδιαίτερα όταν η κινητικότητα μετατρέπεται σε μακροχρόνια απώλεια ανθρώπινου κεφαλαίου. Η βασική πρόκληση για την Ελλάδα δεν είναι να περιορίσει τη διεθνή κινητικότητα, αλλά να τη μετατρέψει

¹² **Σημείωση:** Ο συγκεκριμένος δείκτης είναι affiliation-based: αποτυπώνει τη διεθνή κινητικότητα επιστημονικών συγγραφέων με βάση τη μεταβολή της κύριας χώρας ιδρυματικής τους υπαγωγής/affiliation στις επιστημονικές δημοσιεύσεις και όχι κατ' ανάγκη μόνιμη φυσική επιστροφή ή επαναπατρισμό Ελλήνων επιστημόνων με πληθυσμιακούς όρους.

σε κυκλική και παραγωγική σχέση. Αυτό σημαίνει ενίσχυση των δεσμών με την επιστημονική διασπορά, δημιουργία ευκαιριών επιστροφής, αξιοποίηση διεθνών συνεργασιών και διαμόρφωση ενός εγχώριου περιβάλλοντος που να μπορεί να προσελκύσει, να υποστηρίξει και να αξιοποιήσει ανθρώπους υψηλής εξειδίκευσης.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6:

Ενίσχυση του πλαισίου στην Ελλάδα για τη διασύνδεση με τη διασπορά και τη διευκόλυνση της επιστροφής

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι πολιτικές της Ελλάδας για τη διασπορά και την επιστροφή των Ελλήνων μεταναστών, οι οποίες έχουν μεταβληθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, αντισταθμίζοντας τις αλλαγές στα μεταναστευτικά πρότυπα, τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και τις ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις. Οι προγενέστερες προσεγγίσεις επικεντρώνονταν κυρίως στη διατήρηση των πολιτισμικών δεσμών, της ελληνικής γλώσσας και της επαφής με τις ιστορικά εγκατεστημένες κοινότητες του εξωτερικού. Η διασπορά προσεγγιζόταν κυρίως ως χώρος εθνικής μνήμης, πολιτισμικής συνέχειας και συμβολικής σύνδεσης με την Ελλάδα. Αντιθέτως, οι πιο πρόσφατες πολιτικές δείχνουν μια σταδιακή στρατηγική μετατόπιση, καθώς η ελληνική διασπορά δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως κοινότητα προς διατήρηση και υποστήριξη, αλλά και ως δυναμικό πεδίο γνώσης, δεξιοτήτων, επαγγελματικής εμπειρίας, δικτύων, επιχειρηματικότητας και επενδυτικών δυνατοτήτων.

Η μετατόπιση αυτή συνδέεται άμεσα με τη μεγάλη αύξηση της εξωτερικής κινητικότητας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, ιδίως μεταξύ νέων και υψηλά εκπαιδευμένων Ελλήνων. Η έξοδος σημαντικού μέρους του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας ανέδειξε με μεγαλύτερη ένταση την ανάγκη για πολιτικές που δεν περιορίζονται στην καταγραφή της απώλειας, αλλά επιδιώκουν να μετατρέψουν τη διασπορά σε ενεργό αναπτυξιακό πόρο. Στο πλαίσιο αυτό, η ενίσχυση των δεσμών με τους Έλληνες του εξωτερικού, η αξιοποίηση της τεχνογνωσίας τους, η ενθάρρυνση της επιστροφής και η υποστήριξη ροών γνώσης, συνεργασίας και επενδύσεων αποκτούν κεντρική πολιτική σημασία. Η πρόκληση δεν είναι μόνο να επιστρέψουν όσοι έφυγαν, αλλά και να δημιουργηθούν σταθερές μορφές σύνδεσης με όσους παραμένουν στο εξωτερικό.

Στον πυρήνα τους, οι πολιτικές για τη διασπορά και την επιστροφή υπηρετούν τέσσερις αλληλένδετους στόχους. Ο πρώτος αφορά τη διατήρηση και ενίσχυση των δεσμών με τους Έλληνες πολίτες και τα άτομα ελληνικής καταγωγής που ζουν στο εξωτερικό. Οι δεσμοί αυτοί περιλαμβάνουν την πολιτισμική και γλωσσική σχέση με την Ελλάδα, τη συμμετοχή σε κοινότητες και οργανώσεις της διασποράς, την πρόσβαση σε προξενικές υπηρεσίες, αλλά και την ενίσχυση της πολιτειακής και συμβολικής σύνδεσης με τη χώρα. Η διάσταση αυτή παραμένει ιδιαίτερα σημαντική, ιδίως για τις παλαιότερες και πολυγενεακές κοινότητες, όπου η ελληνική ταυτότητα αναπαράγεται μέσα από την οικογένεια, την εκπαίδευση, τους συλλόγους, την Εκκλησία, τις πολιτιστικές δράσεις και τα τοπικά δίκτυα.

Ο δεύτερος στόχος αφορά την κινητοποίηση των πόρων και της εμπειρογνωμοσύνης της διασποράς προς όφελος της εθνικής ανάπτυξης. Η ελληνική διασπορά περιλαμβάνει επιστήμονες, επαγγελματίες, επιχειρηματίες, ερευνητές, πανεπιστημιακούς, στελέχη επιχειρήσεων και

ανθρώπους με πολύτιμη διεθνή εμπειρία. Η αξιοποίηση αυτού του δυναμικού μπορεί να λάβει πολλές μορφές, όπως ανταλλαγή γνώσης, ερευνητικές συνεργασίες, συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα, συμβουλευτική υποστήριξη, mentoring, σύνδεση με ελληνικά πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα, επενδύσεις, συνεργασίες με επιχειρήσεις και μεταφορά τεχνογνωσίας. Σε αυτή την προοπτική, η διασπορά λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στην Ελλάδα και σε διεθνή οικοσυστήματα γνώσης, καινοτομίας και οικονομικής δραστηριότητας.

Ο τρίτος στόχος συνδέεται με την ενίσχυση της δικτύωσης και της συνεργασίας μεταξύ της Ελλάδας, των οργανώσεων της διασποράς και των μελών τους. Η αποτελεσματική πολιτική για τη διασπορά δεν μπορεί να βασίζεται μόνο σε αποσπασματικές επαφές ή συμβολικές παρεμβάσεις. Απαιτείται συστηματική χαρτογράφηση των κοινοτήτων, των επαγγελματικών ομάδων, των επιστημονικών δικτύων και των οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό. Χρειάζεται επίσης ένας πιο σταθερός μηχανισμός επικοινωνίας, συνεργασίας και αμοιβαίας πληροφόρησης, ώστε οι πρωτοβουλίες της ελληνικής πολιτείας να συνδέονται με τις πραγματικές ανάγκες, δυνατότητες και προσδοκίες των Ελλήνων του εξωτερικού. Η δικτύωση αυτή είναι κρίσιμη τόσο για τη διατήρηση της ταυτότητας όσο και για την ανάπτυξη πρακτικών συνεργειών.

Ο τέταρτος στόχος αφορά τη διευκόλυνση της επιστροφής και της επανένταξης όσων επιθυμούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Η επιστροφή δεν είναι μια απλή διοικητική πράξη ούτε μια αυτονόητη προσωπική επιλογή. Εξαρτάται από το εάν οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να βρουν κατάλληλη εργασία, να αξιοποιήσουν τα προσόντα και την εμπειρία τους, να ενταχθούν σε ένα αξιόπιστο θεσμικό και επαγγελματικό περιβάλλον και να οργανώσουν μακροπρόθεσμα τη ζωή τους στη χώρα. Για τον λόγο αυτό, οι πολιτικές επιστροφής πρέπει να μειώνουν τα διοικητικά εμπόδια, να παρέχουν στοχευμένα οικονομικά και φορολογικά κίνητρα, να διευκολύνουν την αναγνώριση προσόντων, να υποστηρίζουν την επαγγελματική ένταξη και να βελτιώνουν τις συνθήκες που επηρεάζουν την απόφαση μόνιμης ή μακροχρόνιας εγκατάστασης.

Το πλαίσιο ενίσχυσης της καινοτομίας έχει προωθηθεί περαιτέρω με τη δημιουργία του Pharos, του ελληνικού AI Factory που εγκρίθηκε στο πλαίσιο της Κοινής Επιχείρησης EuroHPC. Το Pharos συνδέει την ακαδημαϊκή κοινότητα, τα ερευνητικά ιδρύματα, τον δημόσιο τομέα και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, συνδυάζοντας προηγμένες υπολογιστικές υποδομές, υψηλής ποιότητας σύνολα δεδομένων, ευκαιρίες αναβάθμισης δεξιοτήτων και υπηρεσίες υποστήριξης επιχειρήσεων, βελτιώνοντας τις επαγγελματικές συνθήκες λειτουργώντας ως παράγοντας έλξης για Έλληνες υψηλής εξειδίκευσης του εξωτερικού. Τα τελευταία πέντε χρόνια, η Ελλάδα έχει εισαγάγει ένα ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών που καλύπτουν αυτούς τους στόχους. Οι παρεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την υιοθέτηση, για πρώτη φορά, μιας στρατηγικής για τη διασπορά, τον εκσυγχρονισμό των προξενικών υπηρεσιών, την εισαγωγή φορολογικών κινήτρων για όσους επιστρέφουν, την ανάπτυξη προγραμμάτων ακαδημαϊκής κινητικότητας και τη θεσμοθέτηση μηχανισμών αυτόματης αναγνώρισης προσόντων για επαγγελματίες υγείας (Βλέπε παρακάτω Πίνακα 2). Οι εξελίξεις αυτές δείχνουν ότι η ελληνική πολιτεία αναγνωρίζει πλέον με μεγαλύτερη σαφήνεια τη δυνητική συμβολή της διασποράς και των επαναπατρισθέντων στη συσσώρευση δεξιοτήτων, στην καινοτομία, στην παραγωγική αναβάθμιση και στη δημογραφική ανανέωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Σύνοψη πρωτοβουλιών της Πολιτείας για τη διασπορά και τον επαναπατρισμό

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ / ΠΟΛΙΤΙΚΗ	ΚΥΡΙΟΣ ΣΤΟΧΟΣ	ΟΜΑΔΑ-ΣΤΟΧΟΣ	ΑΡΜΟΔΙΑ ΑΡΧΗ	ΈΤΟΣ / ΝΟΜΙΚΗ ΒΑΣΗ Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΕΙΣ
Διασύνδεση με τη διασπορά				
Στρατηγικό Σχέδιο για τον Απόδημο Ελληνισμό 2024–2027	Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ της Ελλάδας και των Ελλήνων του εξωτερικού, ως ομπρέλα στρατηγικής μέσα από πολλαπλές προτεινόμενες δράσεις.	Έλληνες πολίτες και κοινότητες της διασποράς στο εξωτερικό, όλων των γενεών	Υπουργείο Εξωτερικών	2024
Ψηφιοποίηση και εκσυγχρονισμός των προξενικών υπηρεσιών, όπως virtual assistant, myConsulLive και ηλεκτρονικά διαβατήρια	Διευκόλυνση των γραφειοκρατικών διαδικασιών στα προξενεία	Έλληνες πολίτες και κοινότητες της διασποράς στο εξωτερικό, όλων των γενεών	Υπουργείο Εξωτερικών	—
Συμπόσιο Νεολαίας της Ελληνικής Διασποράς	Ενίσχυση της δικτύωσης, της συνεργασίας και της συμμετοχής της νεολαίας της διασποράς	Νεολαία της ελληνικής διασποράς	Υπουργείο Εξωτερικών	2024
Πρωτοβουλία Πρεσβευτών της Νεολαίας της Ελληνικής Διασποράς	Ενίσχυση της συνεργασίας και της συμμετοχής της νεολαίας της διασποράς	Νεολαία της ελληνικής διασποράς	Υπουργείο Εξωτερικών	2024
Πολιτική στήριξης των ελληνικών σπουδών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού	Προώθηση της ελληνικής γλώσσας και των ελληνικών σπουδών	Πανεπιστήμια του εξωτερικού και ακαδημαϊκή κοινότητα	Υπουργείο Εξωτερικών	2024

Υποτροφίες	Ενίσχυση των διαπροσωπικών δεσμών και των σχέσεων με την Ελλάδα	Νεολαία της ελληνικής διασποράς και φιλέλληνες	Υπουργείο Εξωτερικών	2024
Ψηφιακή μαθητική εφημερίδα	Πρωώθηση της ελληνικής γλώσσας και ενίσχυση των διαπροσωπικών δεσμών	Μαθητές της διασποράς	Υπουργείο Εξωτερικών	2025
Ψήφος από το εξωτερικό	Ενίσχυση της πολιτικής συμμετοχής και της πολιτειακής ένταξης των Ελλήνων που διαμένουν στο εξωτερικό	Έλληνες πολίτες στο εξωτερικό	Υπουργείο Εσωτερικών	2019, με επεκτάσεις το 2023, το 2024 και το 2026
Επιστροφή και επανένταξη				
Ψηφιακή πλατφόρμα ReBrain Greece	Θεσμοθετημένος μηχανισμός αντιστοίχισης για την ενθάρρυνση της επιστροφής υψηλά ειδικευμένων επαγγελματιών, μέσω σύνδεσης του ανθρώπινου δυναμικού της διασποράς με θέσεις εργασίας στον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα	Υψηλά ειδικευμένοι Έλληνες επαγγελματίες στο εξωτερικό	Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης	2023
Φορολογικό κίνητρο για τη μεταφορά φορολογικής κατοικίας στην Ελλάδα, με απαλλαγή 50% στο εισόδημα από μισθωτή εργασία ή	Προσέλκυση εργαζομένων και αυτοαπασχολούμενων που επιστρέφουν, μέσω μείωσης της φορολογίας στο εισόδημα ελληνικής προέλευσης	Άτομα που δεν ήταν φορολογικοί κάτοικοι Ελλάδας για πέντε από τα έξι έτη πριν από τη μετεγκατάστασή τους	Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων / Υπουργείο Οικονομικών	2021

επιχειρηματική δραστηριότητα				
Αυτόματη αναγνώριση προσόντων ιατρικών επαγγελματιών	Διευκόλυνση της επιστροφής Ελλήνων γιατρών που έχουν εκπαιδευτεί στο εξωτερικό	Έλληνες και πολίτες της ΕΕ γιατροί με πτυχίο ιατρικής από επιλεγμένες τρίτες χώρες εκτός ΕΕ	Υπουργείο Υγείας και Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού	2025

Ακαδημαϊκή και ερευνητική κινητικότητα, κυκλοφορία και επιστροφή

Πρόγραμμα Επισκεπτών Καθηγητών / Επισκεπτών Ερευνητών	Προώθηση της προσωρινής επιστροφής, της διεθνούς συνεργασίας και της μεταφοράς γνώσης προς ελληνικά πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα	Ερευνητές και ακαδημαϊκοί του εξωτερικού, ανεξαρτήτως εθνικότητας	Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, σε συνεργασία με τα πανεπιστήμια	2022 ως νομική βάση / 2024 ως ενεργό χρηματοδοτικό εργαλείο
Προκηρύξεις ΕΛΙΔΕΚ για μεταδιδακτορικούς και νέους ερευνητές	Στήριξη της επανένταξης και της ανάπτυξης ανεξάρτητης ερευνητικής σταδιοδρομίας στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων ερευνητών που βρίσκονται στο εξωτερικό	Νέοι ερευνητές και μεταδιδακτορικοί υπότροφοι	Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας	2018
EMBO Installation Grants, με συμμετοχή της Ελλάδας	Διευκόλυνση της επιστροφής και της δημιουργίας ανεξάρτητων ερευνητικών ομάδων στις επιστήμες ζωής	Νέοι ερευνητές στις επιστήμες ζωής που βρίσκονται στο εξωτερικό	ΕΜΒΟ, με συγχρηματοδότηση ή φιλοξενία από τη ΓΓΕΚ ή ελληνικά ιδρύματα	2022
Πρωτοβουλία Knowledge Bridges – Γέφυρες Γνώσης και Συνεργασίας	Ενίσχυση της συνεργασίας και της «κυκλοφορίας εγκεφάλων» μεταξύ Ελλήνων ερευνητών	Ελληνική επιστημονική διασπορά	Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης	2017, υλοποίηση 2017–2023

	του εξωτερικού και εγχώριων φορέων			
Πλαίσιο λειτουργίας μη κερδοσκοπικών παραρτημάτων ξένων πανεπιστημίων	Διεθνοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης και ενίσχυση των δεσμών με διεθνή ακαδημαϊκά δίκτυα και δίκτυα της διασποράς	Ξένα πανεπιστήμια και ακαδημαϊκοί της διασποράς	Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού	2024
Προγράμματα φιλοξενίας	Ενίσχυση των δεσμών με τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική γλώσσα	Παιδιά, φοιτητές, νέοι επιχειρηματίες και επαγγελματίες, ηλικιωμένοι	Υπουργείο Εξωτερικών	2024
Επενδύσεις και επιχειρηματικότητα της διασποράς				
Enterprise Greece, με προσανατολισμό στην προσέλκυση επενδύσεων από τη διασπορά	Προσέλκυση επενδύσεων, επιχειρηματικότητας και εξαγωγικής δραστηριότητας από τη διασπορά	Έλληνες επιχειρηματίες και επενδυτές της διασποράς	Enterprise Greece, Υπουργείο Εξωτερικών / Υπουργείο Ανάπτυξης	2020, με ενίσχυση της έμφασης στη διασπορά
Elevate Greece	Στήριξη νεοφυών επιχειρήσεων και επιχειρήσεων σε φάση ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένων εγχειρημάτων που έχουν δημιουργηθεί από μέλη της διασποράς ή από επαναπατρισθέντες	Επιχειρηματίες και ιδρυτές νεοφυών επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων επαναπατρισθέντων	Υπουργείο Ανάπτυξης	2020

Ωστόσο, οι πρωτοβουλίες αυτές δεν συνιστούν ακόμη μια απολύτως ενιαία και πλήρως ολοκληρωμένη στρατηγική επιστροφής ή διασύνδεσης με τη διασπορά. Περισσότερο συγκροτούν ένα αναδυόμενο οικοσύστημα πολιτικών, στο οποίο διαφορετικά μέτρα, θεσμοί και παρεμβάσεις λειτουργούν παράλληλα και σε ορισμένες περιπτώσεις συμπληρωματικά. Το οικοσύστημα αυτό έχει σημαντική δυναμική, αλλά χρειάζεται μεγαλύτερο συντονισμό, σαφέστερους στόχους, συστηματική παρακολούθηση των αποτελεσμάτων και καλύτερη σύνδεση των επιμέρους εργαλείων πολιτικής. Η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων

εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το κατά πόσο μπορούν να λειτουργήσουν ως συνεκτικό πλαίσιο και όχι ως απομονωμένες δράσεις.

Οι πρόσφατες εξελίξεις δείχνουν επίσης μια έμμεση, αλλά ουσιαστική μετατόπιση στον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η διεθνής κινητικότητα. Η μετανάστευση δεν αντιμετωπίζεται πλέον αποκλειστικά ως δυαδική επιλογή ανάμεσα στην παραμονή στο εξωτερικό και τη μόνιμη επιστροφή στην Ελλάδα αλλά ως μια συνεχής διαδικασία, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει πολλαπλές μορφές σύνδεσης με τη χώρα. Κάποιοι Έλληνες του εξωτερικού μπορεί να μη σχεδιάζουν να επιστρέψουν, αλλά μπορούν να συμβάλουν μέσα από συνεργασίες, επενδύσεις, μεταφορά τεχνογνωσίας ή συμμετοχή σε δίκτυα. Άλλοι μπορεί να επιθυμούν προσωρινή ή κυκλική εμπλοκή, για παράδειγμα μέσω ακαδημαϊκών επισκέψεων, ερευνητικών έργων, συμβουλευτικών ρόλων ή επιχειρηματικών συνεργασιών. Άλλοι, τέλος, μπορεί να επιδιώκουν μόνιμη ή μακροχρόνια επιστροφή.

Στην πράξη, η ελληνική προσέγγιση για τη διασύνδεση με τη διασπορά φαίνεται να κινείται σε τρεις μερικώς επικαλυπτόμενες κατευθύνσεις. Η πρώτη είναι η ενεργοποίηση χωρίς επιστροφή. Αυτή αφορά τους Έλληνες του εξωτερικού που διατηρούν δεσμούς με την Ελλάδα, αλλά δεν έχουν άμεση πρόθεση εγκατάστασης στη χώρα. Για αυτή την ομάδα, οι πολιτικές πρέπει να εστιάζουν στη δικτύωση, στη συμμετοχή, στη συνεργασία και στη διευκόλυνση της προσφοράς γνώσης, εμπειρίας ή πόρων από απόσταση. Η δεύτερη κατεύθυνση είναι η προσωρινή ή κυκλική εμπλοκή. Σε αυτή, η έμφαση δίνεται σε μορφές κινητικότητας μικρής ή μεσαίας διάρκειας, οι οποίες επιτρέπουν τη μεταφορά γνώσης και εμπειρίας χωρίς να απαιτούν οριστική επιστροφή. Η τρίτη κατεύθυνση είναι η μόνιμη ή μακροχρόνια επιστροφή, η οποία απαιτεί πιο ολοκληρωμένες παρεμβάσεις επανένταξης στην αγορά εργασίας, στο φορολογικό και ασφαλιστικό σύστημα, στην ακαδημαϊκή και επαγγελματική ζωή, αλλά και στην καθημερινότητα.

Οι τρεις αυτές κατευθύνσεις αντιστοιχούν σε διαφορετικούς χρονικούς ορίζοντες, διαφορετικά εργαλεία πολιτικής και διαφορετικές ομάδες-στόχους. Η ενεργοποίηση χωρίς επιστροφή χρειάζεται κυρίως δίκτυα, ψηφιακές πλατφόρμες, θεσμικούς διαύλους επικοινωνίας και ευκαιρίες συνεργασίας. Η κυκλική κινητικότητα χρειάζεται ευέλικτα προγράμματα φιλοξενίας, ακαδημαϊκές και ερευνητικές ανταλλαγές, βραχυχρόνιες επαγγελματικές αποστολές και μηχανισμούς σύνδεσης με επιχειρήσεις ή δημόσιους φορείς. Η μόνιμη επιστροφή απαιτεί πιο σύνθετα μέτρα, όπως φορολογικά κίνητρα, διοικητική υποστήριξη, αναγνώριση προσόντων, πρόσβαση σε ποιοτικές θέσεις εργασίας, στήριξη της επιχειρηματικότητας και θεσμικές εγγυήσεις αξιοκρατίας. Συγκεντρωτικά, οι τρεις αυτές μορφές αποτελούν τη βάση ενός πιο διαφοροποιημένου και σύγχρονου πλαισίου πολιτικής.

Επομένως, η ενίσχυση του ελληνικού πλαισίου για τη διασπορά και την επιστροφή προϋποθέτει μια πιο σύνθετη αντίληψη για τη σχέση με τους Έλληνες του εξωτερικού. Δεν αρκεί η ύπαρξη δεσμών σε επίπεδο ταυτότητας, μνήμης ή πολιτισμού, όσο σημαντικοί και αν είναι αυτοί. Χρειάζεται να διαμορφωθούν πρακτικοί μηχανισμοί, μέσα από τους οποίους οι δεσμοί αυτοί θα μπορούν να μετατραπούν σε συνεργασία, γνώση, επενδύσεις, θεσμική συμμετοχή και, όπου είναι εφικτό, επιστροφή. Αυτό σημαίνει ότι η πολιτική για τη διασπορά πρέπει να συνδέεται με

την αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας, την πολιτική για την έρευνα και την καινοτομία, την αγορά εργασίας, τη δημογραφική πολιτική, την εκπαίδευση και τη δημόσια διοίκηση.

Η πολιτική για τη διασπορά και την επιστροφή στην Ελλάδα βρίσκεται σήμερα σε μια φάση μετάβασης. Η χώρα έχει αρχίσει να αναγνωρίζει ότι οι Έλληνες του εξωτερικού δεν αποτελούν μόνο ένα ιστορικό ή πολιτισμικό κεφάλαιο, αλλά και ένα σύγχρονο αναπτυξιακό, επιστημονικό και κοινωνικό δυναμικό. Η αξιοποίηση αυτού του δυναμικού απαιτεί συνέχεια, συντονισμό και θεσμική συνέπεια. Απαιτεί επίσης την αποδοχή ότι η επιστροφή δεν είναι η μόνη επιθυμητή μορφή σύνδεσης με τη χώρα. Η συνεργασία από απόσταση, η προσωρινή κινητικότητα, η κυκλική ανταλλαγή γνώσης και η επιλεκτική επιστροφή μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά. Με αυτόν τον τρόπο, η Ελλάδα μπορεί να περάσει από μια πολιτική απλής διατήρησης δεσμών σε μια πιο ενεργητική στρατηγική διασύνδεσης, αξιοποίησης και επανασύνδεσης με το ανθρώπινο δυναμικό της διασποράς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Τα ευρήματα που παρουσιάστηκαν στις παραπάνω ενότητες αναδεικνύουν τη διαχρονική σημασία της μετανάστευσης των Ελλήνων, αλλά και τη σταδιακή μεταβολή των χαρακτηριστικών της κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Το 2020/21 περισσότεροι από 800.000 άνθρωποι γεννημένοι στην Ελλάδα ζούσαν σε χώρες του ΟΟΣΑ, ενώ το ποσοστό μετανάστευσης της χώρας ανέρχεται περίπου στο 7%. Η ελληνική διασπορά παραμένει έντονα συγκεντρωμένη γεωγραφικά, καθώς το 93% των Ελλήνων μεταναστών στις χώρες του ΟΟΣΑ διαμένει σε μόλις δώδεκα χώρες. Η Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Αυστραλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και ο Καναδάς εξακολουθούν να αποτελούν τους βασικούς προορισμούς, αντανακλώντας ιστορικούς δεσμούς, παλαιότερα μεταναστευτικά κύματα και εδραιωμένα δίκτυα ελληνικών κοινοτήτων.

Κατά την τελευταία δεκαετία αναδεικνύεται σταδιακή μετατόπιση της ελληνικής μετανάστευσης προς περισσότερο ενδοευρωπαϊκά πρότυπα κινητικότητας. Χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης αποκτούν αυξανόμενη σημασία ως προορισμοί, ιδίως για νέους, εργαζόμενους υψηλής εξειδίκευσης, φοιτητές και επαγγελματίες που αναζητούν καλύτερες προοπτικές απασχόλησης και εξέλιξης. Η εξέλιξη αυτή δείχνει ότι η σύγχρονη μετανάστευση των Ελλήνων δεν ακολουθεί αποκλειστικά τις παραδοσιακές διαδρομές προς τις μεγάλες υπερπόντιες κοινότητες, αλλά εντάσσεται όλο και περισσότερο στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής κινητικότητας εργασίας, σπουδών και δεξιοτήτων.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η πρόσφατη αύξηση των Ελλήνων πολιτών που επιστρέφουν στην Ελλάδα. Από το 2021 καταγράφεται σταθερή ενίσχυση των επιστροφών, ενώ το 2023 αποτέλεσε το πρώτο έτος μετά την οικονομική κρίση κατά το οποίο οι εισροές Ελλήνων πολιτών ξεπέρασαν τις εκροές. Το στοιχείο αυτό υποδηλώνει μια πιθανή σταδιακή επανισορρόπηση του μεταναστευτικού ισοζυγίου της χώρας. Ακόμη σημαντικότερο είναι ότι οι πρόσφατοι επαναπατρισθέντες είναι, κατά κανόνα, νεότεροι και υψηλότερα εκπαιδευμένοι σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό. Επομένως, η επιστροφή τους μπορεί να αποτελέσει σημαντική ευκαιρία για την ενίσχυση του ανθρώπινου κεφαλαίου, της παραγωγικότητας, της καινοτομίας και της αναπτυξιακής δυναμικής της χώρας.

Ωστόσο, η αξιοποίηση αυτής της δυναμικής δεν είναι αυτονόητη. Οι επιστροφές νέων και υψηλά καταρτισμένων Ελλήνων μπορούν να αποφέρουν ουσιαστικά αποτελέσματα μόνο εφόσον συνοδεύονται από πολιτικές που διευκολύνουν την εργασιακή επανένταξη, ενισχύουν την αξιοκρατία, μειώνουν τα διοικητικά και επιχειρηματικά εμπόδια και διαμορφώνουν ελκυστικές συνθήκες παραμονής και επαγγελματικής εξέλιξης στην Ελλάδα. Η επιστροφή δεν εξαρτάται μόνο από τον συναισθηματικό δεσμό με τη χώρα, αλλά και από την ύπαρξη πραγματικών ευκαιριών, θεσμικής εμπιστοσύνης, ανταγωνιστικών όρων εργασίας και προοπτικών σταδιοδρομίας.

Τα τελευταία χρόνια διαμορφώνεται μια πιο εξωστρεφής και αναπτυξιακή προσέγγιση στη σχέση της Ελλάδας με τη διασπορά. Η βασική πρόκληση δεν είναι πλέον απλώς η αναστροφή της μεταναστευτικής δυναμικής του brain drain, αλλά η μετάβαση σε ένα ολοκληρωμένο μοντέλο διαχείρισης της διεθνούς κινητικότητας των Ελλήνων. Η επιτυχία δεν πρέπει να μετράται

αποκλειστικά με το πόσοι επιστρέφουν μόνιμα, αλλά και με το κατά πόσο η χώρα μπορεί να αξιοποιήσει μορφές brain circulation, όπως προσωρινές συνεργασίες, mentoring, συμμετοχή σε ερευνητικά έργα, επενδύσεις, μεταφορά τεχνογνωσίας και σύνδεση της διασποράς με ελληνικά πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα, επιχειρήσεις και δημόσιους φορείς.

Η ελληνική διασπορά, άλλωστε, δεν είναι ενιαία. Περιλαμβάνει παλαιότερες κοινότητες με ισχυρά πολιτισμικά και οικογενειακά δίκτυα, νέους επαγγελματίες που μετανάστευσαν κατά την περίοδο της κρίσης, ερευνητές και ακαδημαϊκούς υψηλής εξειδίκευσης, επιχειρηματίες, φοιτητές, οικογένειες και άτομα με διαφορετικό βαθμό δεσμού με την Ελλάδα. Για τον λόγο αυτό, οι πολιτικές πρέπει να προσαρμόζονται ανά χώρα, ηλικιακή ομάδα, επαγγελματικό προφίλ, ανάγκες και προθέσεις επιστροφής ή συνεργασίας. Μια ενιαία και οριζόντια πολιτική δεν αρκεί για να καλύψει την πολυμορφία των εμπειριών και των δυνατοτήτων της διασποράς.

Στο πλαίσιο αυτό, η αξιοποίηση της διασποράς χρειάζεται να περάσει από τη συμβολική δικτύωση σε πιο οργανωμένες και πρακτικές δράσεις. Απαιτούνται μηχανισμοί για mentoring, πρόσβαση σε επενδυτικά κεφάλαια, στήριξη νεοφυών επιχειρήσεων, διεθνοποίηση ελληνικών επιχειρήσεων, πρόσβαση σε νέες αγορές, τεχνολογική μεταφορά και συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Επίσης, είναι αναγκαία η δημιουργία ενός μόνιμου διακυβερνητικού μηχανισμού που θα συντονίζει τις πολιτικές διασύνδεσης με τη διασπορά και υποστήριξης της επιστροφής, με τη συμμετοχή υπουργείων, περιφερειών, πανεπιστημίων, ερευνητικών φορέων, επιχειρήσεων, κοινωνικών εταίρων και οργανώσεων της διασποράς.

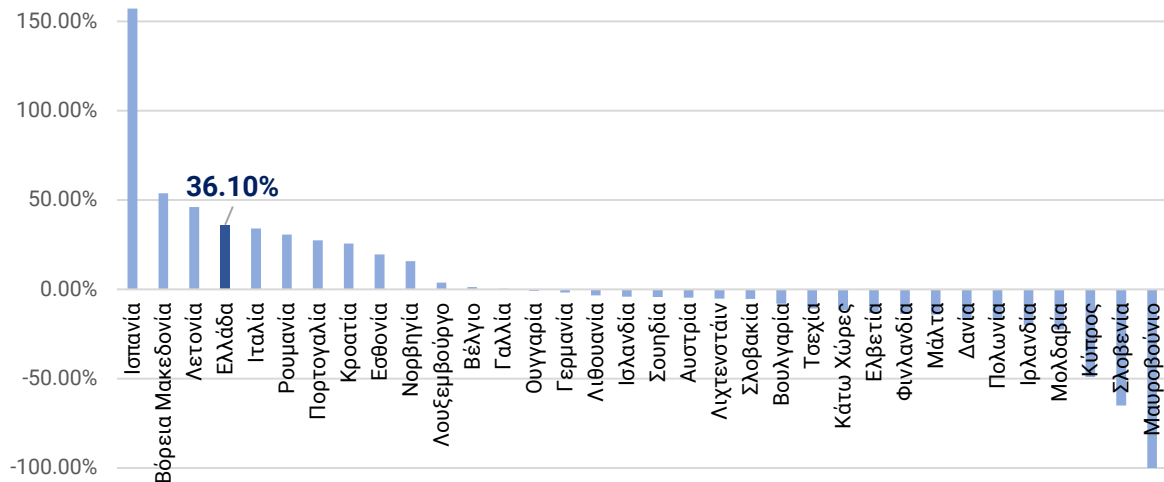
Εξίσου κρίσιμη είναι η ανάπτυξη ενός λειτουργικού ψηφιακού one-stop shop για τη διασπορά και τους επαναπατρισθέντες. Μια τέτοια πλατφόρμα θα μπορούσε να συγκεντρώνει αξιόπιστη και πρακτική πληροφόρηση για εργασία, φορολογία, αναγνώριση προσόντων, ασφάλιση, σχολεία, οικογενειακή εγκατάσταση, επιχειρηματικότητα, έρευνα και χρηματοδοτικές ευκαιρίες. Με αυτόν τον τρόπο, θα μειωνόταν η πολυπλοκότητα της επιστροφής και θα ενισχυόταν η εμπιστοσύνη όσων εξετάζουν το ενδεχόμενο επανασύνδεσης με την Ελλάδα.

Συνοπτικά, η μελέτη αναδεικνύει ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε μια περίοδο μετάβασης ως προς τη σχέση της με τη διασπορά και τη διεθνή κινητικότητα των πολιτών της. Η σταδιακή αύξηση των επιστροφών, το υψηλό εκπαιδευτικό προφίλ σημαντικού αριθμού επαναπατρισθέντων και η διατήρηση ισχυρών δεσμών με τους Έλληνες του εξωτερικού δημιουργούν σημαντικές δυνατότητες. Για να αξιοποιηθούν, όμως, απαιτείται ένα συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών που θα ενισχύει τη σύνδεση της χώρας με το ανθρώπινο δυναμικό της διασποράς και θα μετατρέπει την κινητικότητα σε μοχλό επιστροφής γνώσης, δεξιοτήτων, καινοτομίας και επενδυτικής δραστηριότητας.

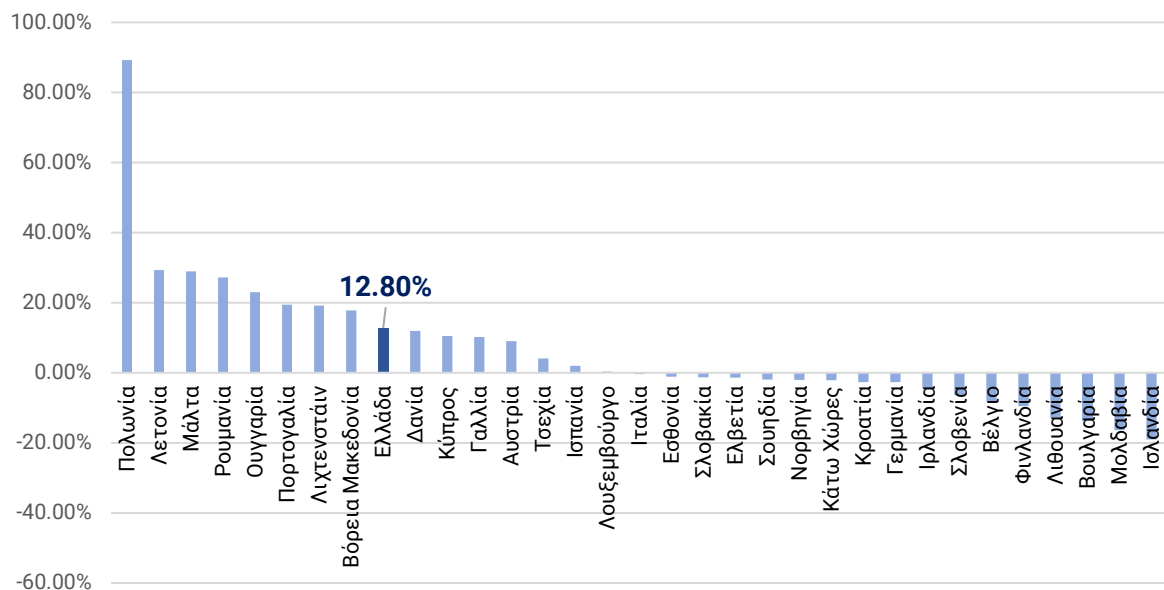
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Deon Policy Institute (2025). *Greek Academic Diaspora: Is Brain Regain in Greek Academia Possible*, <https://studyinggreece.edu.gr/wp-content/uploads/2025/02/Deon-Policy-InstituteBringing-Back-Greek-Scholars.pdf>.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) (2021). *Απογραφή Πληθυσμού και Κατοικιών 2021: Στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα (Ελληνες και αλλοδαποί πολίτες)*. Αθήνα.
- Eurostat. *Immigration by age group, sex and citizenship [migr_imm1ctz]*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/migr_imm1ctz.
- Eurostat. *Emigration by age group, sex and citizenship [migr_emi1ctz]*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/MIGR_EMI1CTZ.
- ILO (2012). *International Standard Classification of Occupations Structure, group definitions and correspondence tables*, <https://webapps.ilo.org/ilostat-files/ISCO/newdocs-082021/ISCO-08/ISCO-08%20EN%20Vol%201.pdf>.
- Ioannidis, J. et al. (2021). “Comprehensive Mapping of Local and Diaspora Scientists”, *Quantitative Science Studies*, pp. 733-752, https://doi.org/10.1162/qss_a_00136.
- OECD. *Database on Immigrants in OECD Countries (DIOC)*, 2010/11-2020/21.
- OECD. *International Migration Database*, <http://dx.doi.org/10.1787/data-00342-en>.
- OECD. (2015). *Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas 2015*. Paris, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239845-en>.
- OECD (2025). *Education at a Glance 2025: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en>.
- OECD (2026). *A Review of Greek Emigrants, Talent Abroad*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/729f06a5-en>.
- Rumbaut, R. G. (2004). Ages, life stages, and generational cohorts: Decomposing the immigrant first and second generations in the United States. *International Migration Review*, 38(3), 1160–1205.
- UN DESA. *Population Division – International Migrant Stock (IMS)*, 2024 revision.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 13: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2021)

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat¹³, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

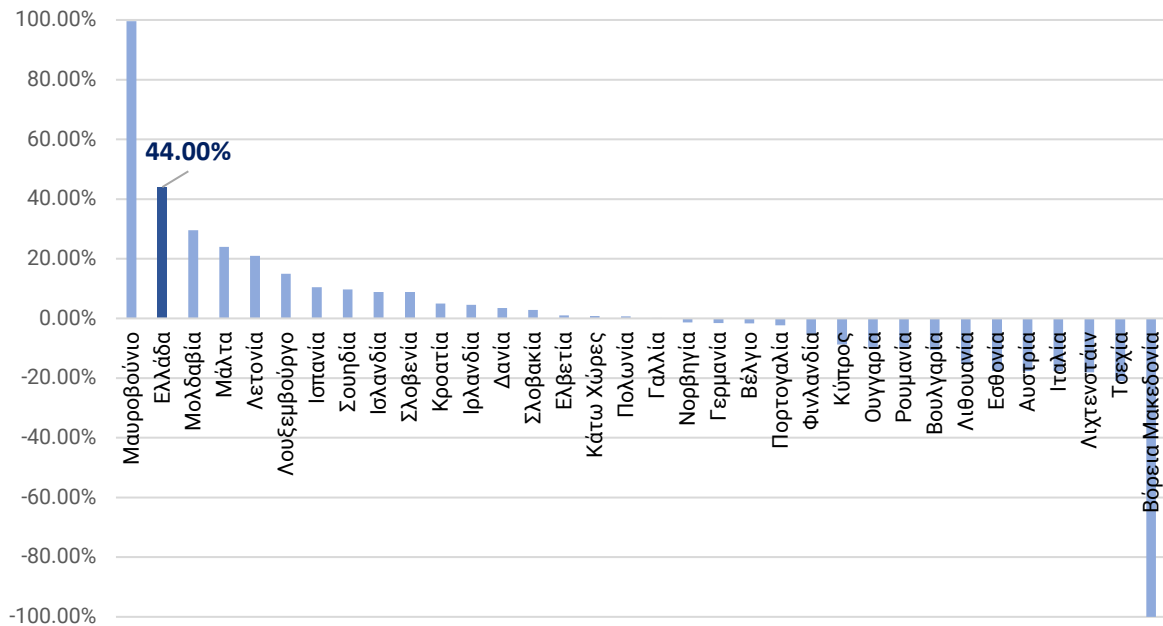
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 14: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2022)

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat¹⁴, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

¹³ **Σημείωση:** Immigration by age group, sex and citizenship [migr_imm1ctz] και Emigration by age group, sex and citizenship [migr_emi1ctz]. Επεξεργασία ΕΚΤ. Φίλτρα: total age, total sex, annual data, citizenship = reporting country. Ο δείκτης αποτυπώνει εισροές/εκροές πολιτών προς/από τη χώρα υπηκοότητάς τους.

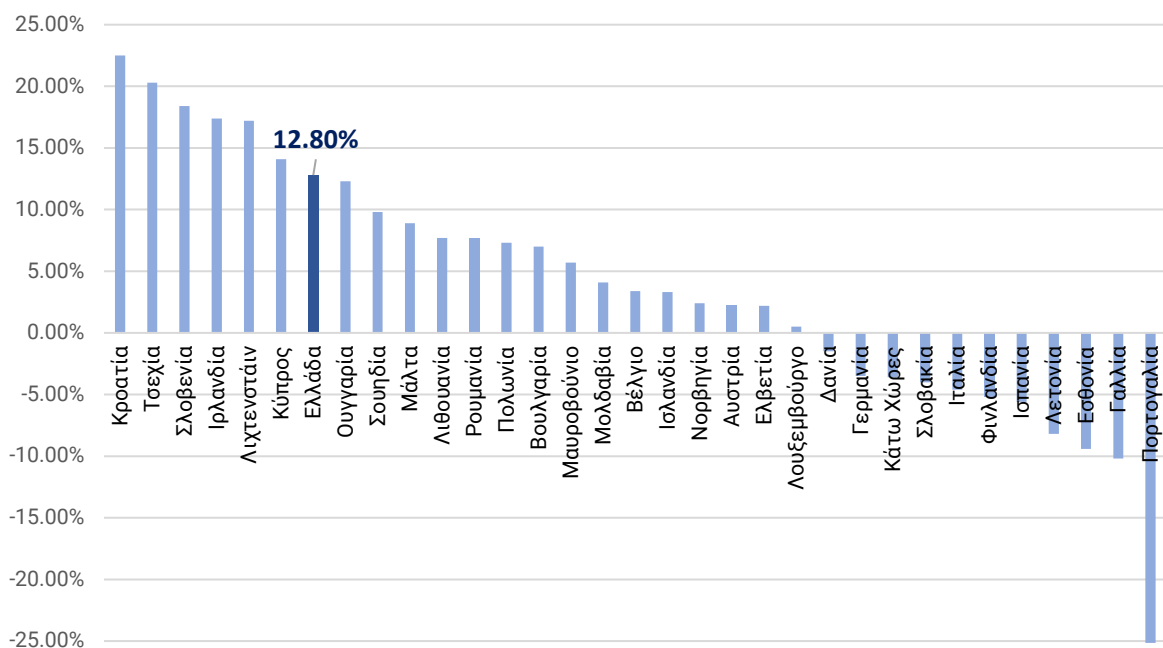
¹⁴ Όπως ανωτέρω.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 15: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2023)

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat¹⁵, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 16: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εισροών (2024)

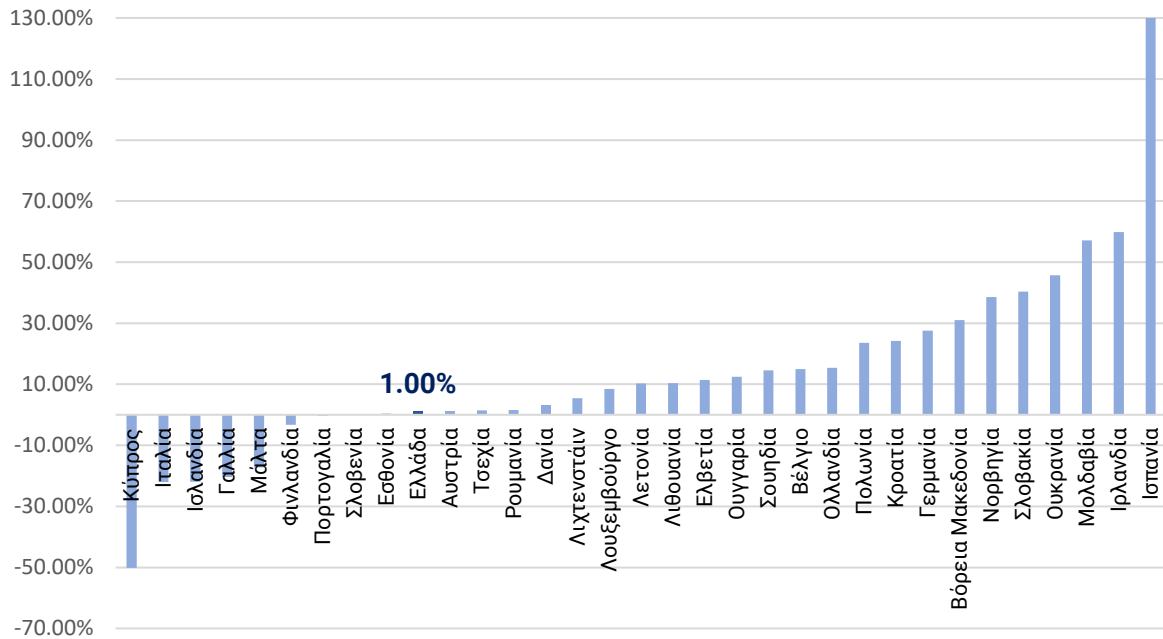

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat¹⁶, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

¹⁵ Όπως ανωτέρω.

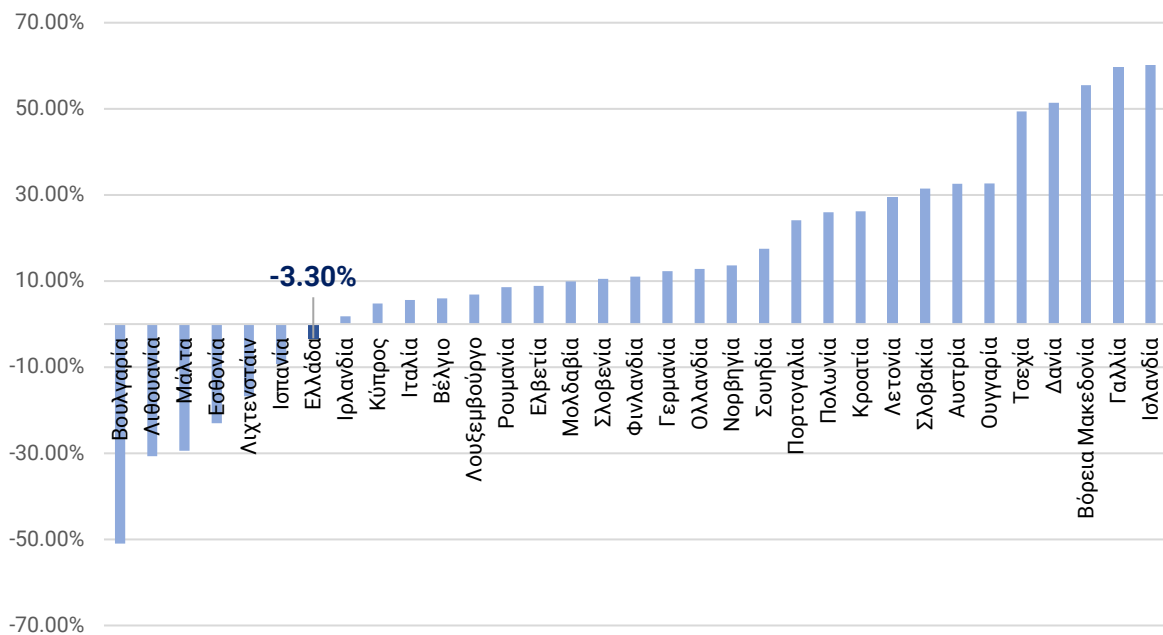
¹⁶ Όπως ανωτέρω.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2021)

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat¹⁷, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 18: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2022)

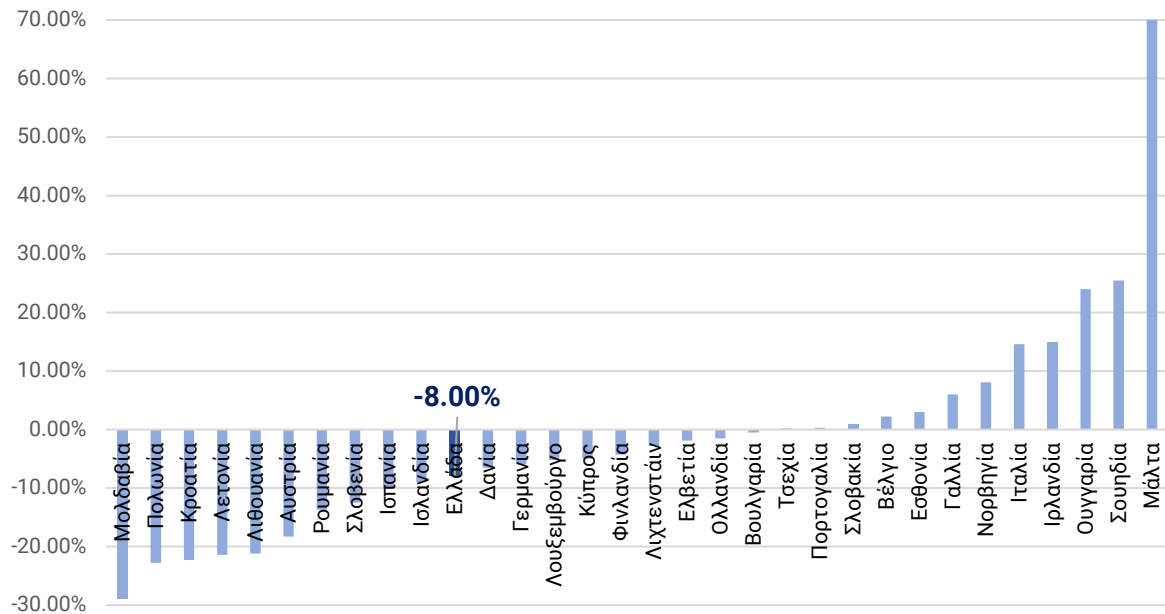

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat¹⁸, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

¹⁷ Όπως ανωτέρω.

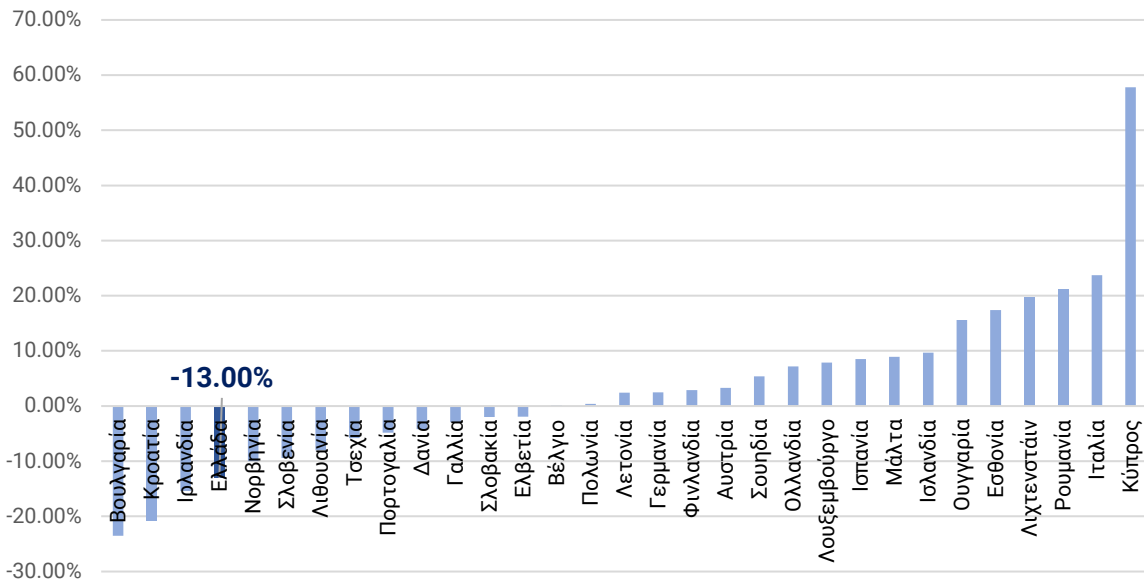
¹⁸ Όπως ανωτέρω.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 19: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2023)

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat¹⁹, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

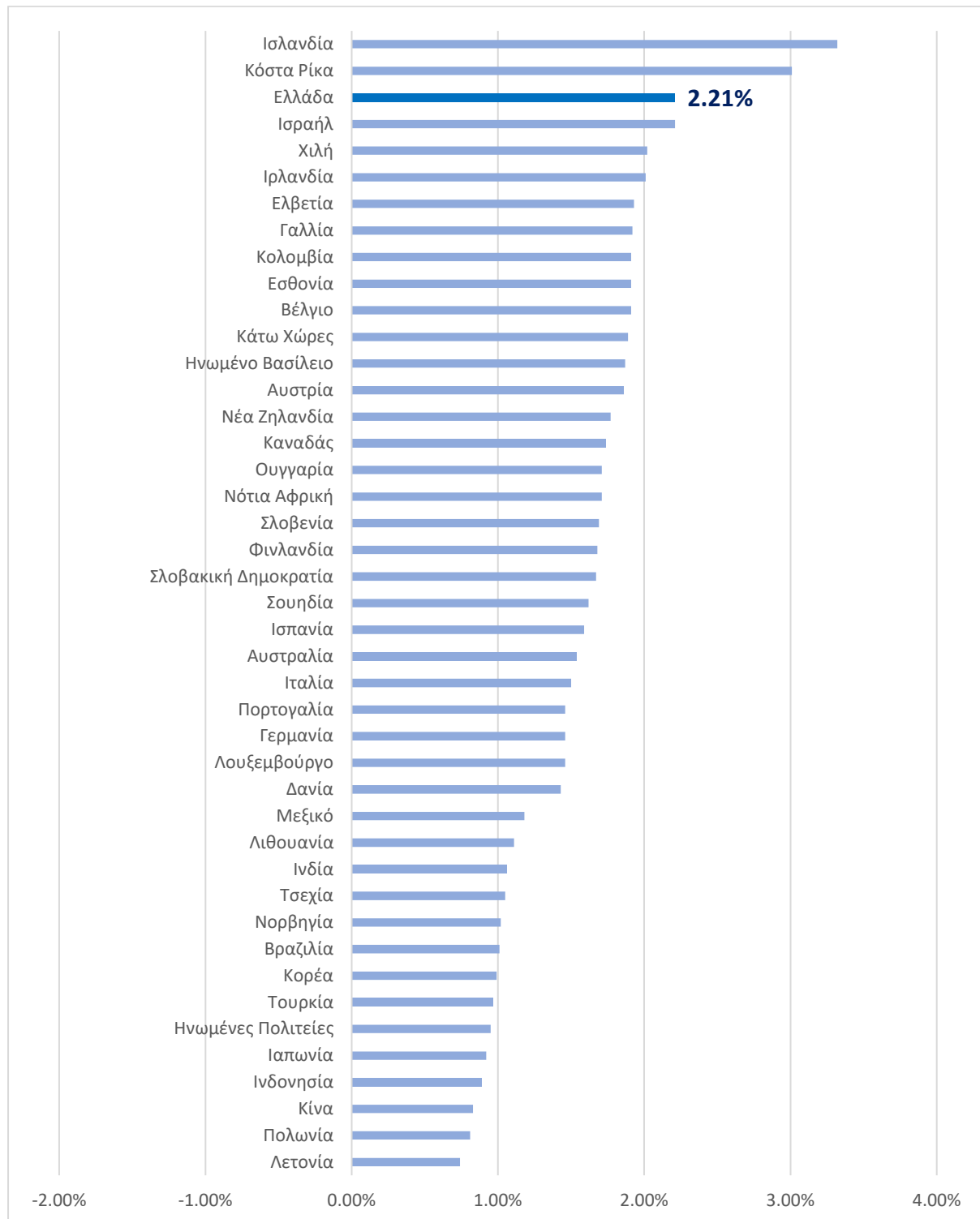
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 20: Ετήσιος ρυθμός μεταβολής εκροών (2024)

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: Eurostat²⁰, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

¹⁹ Όπως ανωτέρω.

²⁰ Όπως ανωτέρω.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 21: Επιστήμονες-συγγραφείς με τεκμαιρόμενη επιστροφή στην Ελλάδα, βάσει της ιδρυματικής τους υπαγωγής/affiliation (2021)

ΠΗΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: OECD Scientific Author Mobility Database²¹, πρόσθετη επεξεργασία ΕΚΤ.

²¹ **Σημείωση:** Ο δείκτης αφορά affiliation-based mobility και όχι πληθυσμιακή καταγραφή μόνιμης επιστροφής ερευνητών.

ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΟΟΣΑ

ΚΥΡΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ «TALENT ABROAD»
ΤΟΥ ΟΟΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ &
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ISBN: 978-618-5557-56-0 (pdf)
ISBN: 978-618-5557-55-3 (print)